

Romaminoriteten i Ungarn

En komparativ analyse af multikulturalisme, romakultur
og social inklusion

Kandidatafhandling

CBS – Handelshøjskolen i København

Udarbejdet af Nina Margrethe Schaldemose

Studium: Cand.ling.merc – engelsk/europæiske studier

Vejleder: Kathrine Ravn Jørgensen

Typeenheder: 157.494, 74 sider, 69 normalsider

INDHOLDSFORTEGNELSE

ABSTRACT	4
1. INDLEDNING	6
1.1 PROBLEMFELT	7
1.2 HYPOTESE	8
2. METODE	10
2.1. TEORI	10
2.2 EMPIRI	11
2.3 AFGRÆNSNING	11
2.5 SPECIALETS STRUKTUR	12
2.4 UNDERSØGELSESMETODE	13
2.6 BEGREBSFORKLARING	14
3. TEORI	15
3.1 MULTIKULTURALISME	15
3.2 AXEL HONNETH	16
3.2.2 ANERKENDELSESFÆRER	17
3.3 WILL KYMLICKA	18
3.3.1 DET KULTURELLE FÆLLESSKAB	19
3.4 DAVID MILLER	20
3.4.1 SOCIAL RETFÆRDIGHED	21
3.5 ROBERT D. PUTNAM	22
3.5.1 ETNISK DIVERSITET OG SOCIAL KAPITAL	23
3.6 TEORETISK DISKUSSION	24
4. ROMAKULTUR	29
4.1 ROMAMINORITETENS HISTORISKE OG ETNOGRAFISKE BAGGRUND	29
4.2 OMVERDENENS SYN PÅ ROMAMINORITETEN	31

4.3 ROMA KULTUR OG IDENTITET	32
4.4 RROMANIPEN	33
4.4.1 EKSKLUDERENDE KULTUR	35
4.4.2 MINORITETENS SELVISOLATION	36
4.5 ROMAMINORITETENS SOCIALE ORGANISERING	38
4.6 ROMAMINORITETENS FORHOLD TIL UDDANNELSE	39
5. UNGARN OG MINORITETSLOVGIVNING	41
5.1 UNGARNS HISTORIE I ET DEMOKRATISK PERSPEKTIV	41
5.2 MINDRETALSRETTIGHEDER OG BESKYTTELSE AF MINDRETAL SIDEN 1989	42
5.3 DEN UNGARSK FORFATNING – NATIONALITETSLOVEN AF 2011	45
5.4 DEN UNGARSK NATIONALE STRATEGI FOR SOCIAL INKLUSION	47
5.4.1 STRATEGIENS MÅLSÆTNINGER	48
5.4.2 ROMAMINORITETENS SOCIALE SITUATION	50
6. DISKRIMINATION OG MARGINALISERING AF ROMAMINORITETEN	52
6.1 ROMACIVILSAMFUNDET	54
6.2 ROMAMINORITETENS EVIGE OFFERROLLE	56
6.3 HØJRENATIONALISMEN OG DET MULTIKULTURELLE VIRKE	58
7. DISKUSSION	60
7.1 INTEGRATION OG MEDBORGERSKAB I EN MULTIKULTUREL KONTEKST	60
7.2 BORGERSKAB OG SOCIAL KAPITAL	61
7.3 ANERKENDELSENS PRÆMISSER	63
7.4 SAMMENFATNING	65
8. KONKLUSION	66
LITTERATURLISTE	68

ABSTRACT

Title in English: The Roma of Hungary – a comparative analysis of multiculturalism, Roma-culture and social inclusion

The thesis presents a comparative qualitative empirical study of the Roma of Hungary, multiculturalism and social inclusion.

The situation of the Roma minority has become one of Hungary's gravest problems, as the living standards of the group have worsened drastically after the democratic transition in 1989. Today estimates suggest that at least 500.000 to 600.000, of the total Hungarian Roma population of 750.000, live in extreme poverty in segregated areas of the country. Though measures have been taken since the beginning of the 1990s to improve the situation of the Roma and to integrate them into society, social exclusion, unemployment and lack of education are still the most challenging problems facing the minority and the Hungarian society today.

Globalization and multiculturalism have changed the political landscape in Hungary, and since 2006 the far-right Jobbik party and their guard; Magyar Garda, the Hungarian Guard, have gained in popularity. This is mostly due to their anti-Roma agenda and fight against so-called gypsy-crime. The growing gap between the Roma and the Hungarian majority population is a result, mostly, of cultural differences, which not only is damaging the social inclusion of the minority, but also the social cohesion and stability of society.

The aim of this thesis is to either verify or falsify whether multiculturalism promotes segregation and distrust between communities and among the population. In order to achieve this objective, the thesis focuses on the social inclusion and integration of the Hungarian Roma minority, their cultural identity and the policies and acts implemented by the Hungarian Parliament for Roma-inclusion since 1989. The study is based on the theoretical framework and principles conveyed by Axel Honneth, Will Kymlicka, David Miller and Robert D. Putnam. The theories will be compared in order to examine the social situation of the Hungarian Roma minority, their culture and their possibility of inclusion in a multicultural context - exemplified via the Hungarian National Strategy for Social Inclusion.

In the first part, results of the empirical research emphasizes on the essential aspects of traditional Roma-culture as the underlying factor behind the minority's social situation. Thus the research

outlines that the existence of the “Gypsy” code, *Rromanipen*, forces Roma to exclude themselves from gadže (non-Roma).

The thesis then examine the Acts passed in 1993 and 2011, which legally recognizes the Roma as a minority, and the Hungarian National Strategy for Social Inclusion, in order to highlight the challenges of Roma-inclusion in Hungary. The result suggests that the principle of fellow citizenship, social inclusion and integration of the Roma of Hungary cannot be achieved on the basis of multicultural principles.

1. INDLEDNING

Den Europæiske Union har i mere end 50 år arbejdet for at fremme demokrati og menneskerettigheder; fred, social solidaritet samt respekt for kulturel mangfoldighed er derfor grundpillerne i det europæiske samarbejde (Andor 2011). EU er således i dag førende i verden med hensyn til fremme af demokrati og menneskerettigheder, men den økonomiske krise har resulteret i en social og politisk krise, hvor velfærdssamfundet og demokratiet er sat under pres (ibid.). Arbejdsløshed, fattigdom og social udstødelse skaber sociale spændinger i medlemslandene, og i særdeleshed romaminoriteten oplever en stadig større marginalisering, stigmatisering samt eksklusion i de europæiske samfund (ibid.).

Romaer har i mere end tusind år været en del af den europæiske civilisation, og udgør i dag, med en befolkning på 10 til 12 millioner i Europa (hvoraf ca. 6 millioner er bosiddende inden for EU's grænser), Europas største etniske minoritet (Fenger-Grøndahl 2008: 11f, Liégeois 2012: 8, 19). Romaminoriteten kan karakteriseres som en transnational etnisk gruppe, som udgør en ikke-territorial nation; de er et folk uden et land, som lever geografisk spredt og isoleret i en lang række lande og består af et etnisk, kulturelt og sprogligt fællesskab (Fenger-Grøndahl 2008: 12ff). Den største koncentration af romaer findes i Central- og Østeuropa, men trods dette er diskrimination og marginalisering af romaer ikke særegent de østeuropæiske medlemslande, men udgør derimod et paneuropæisk problem (Kopf 2012: 310f). Generelt har romaer ikke fyldt meget i den daglige nyhedsstrøm siden de i 1993 blev anerkendt som et etnisk mindretal af Europarådets Parlamentariske Forsamling, dette ændrede sig dog med udvidelsen af EU i 2004 og 2007, hvor antallet af romaer i EU blev mangedoblet, og deres status som EU-borgere satte for alvor minoriteten på den politiske dagsorden (Fenger-Grøndahl 2008: 56, ibid.).

Inden for EU's juridiske ramme er der således, siden slutningen af 1990'erne, iværksat programmer og initiativer via EU-fonde, for at fremme inklusionen og integrationen af romaminoriteten; dette blandt andet gennem European Social Fund (ESF) og European Regional Development Fund (ERDF), som yder finansiel bistand til nationale, transnationale samt lokale aktiviteter for at forbedre minoritetens levestandarder (ibid.). Ydermere har NGO'er og CSO'er i årtier søgt at øge opmærksomheden på de europæiske regeringers manglende anerkendelse af de mange menneskerettighedskrænkelser som romaer udsættes for (Kóczé 2013). Dog synes hverken NGO'ernes, CSO'ernes eller EU's indsats og opgør mod de fornedrende livsvilkår, som mange romaerne lever under, samt deres forsøg på at bryde fattigdomscirklen og styrke de lokale samfund gennem integrationsindsatser på uddannelses- og arbejdsmarkedsområdet, at have haft nogen

mærkbar indvirkning på romaernes samfundsøkonomiske og sociale situation (ibid.). Således kan det diskuteres hvorfor de EU-initiativer og finansielle midler, som hidtil er blevet investeret i inklusionen af romaminoriteten, ikke synes at have haft en gavnlig effekt.

1.1 PROBLEMFELT

Efter det kommunistiske sammenbrud i 1989 har omstillingen fra totalitært styre og planøkonomi til demokrati og markedsøkonomi, medført faldende beskæftigelse og stigende fattigdom i transitionslandene (Messing 2008: 462). Især romaminoriteten blev ramt af den pludselige omvæltning og den sociale udstødelse af romaer i Central- og Østeuropa blev forstærket yderligere (ibid.). Trods minoriteten historisk set altid har været blandt de fattigste og mest marginaliserede folk i Europa, er der dog siden transitionen sket en markant forværring i de central- og østeuropæiske romaers livsbetingelser, idet de - generelt - ikke har været i stand til at udnytte de samfundsmæssige og økonomiske muligheder overgangen fra planøkonomi til markedsøkonomi har medført (ibid.).

I Ungarn er kompleksiteten af romaernes sociale situation således siden systemskiftet blevet et stigende problem for samfundet, idet den sociale eksklusion har bidraget til skabelsen af dubiøse parallelsamfund, som intet har med ungarske værdier eller normer at gøre (ibid.). Trods årtiers integrationsfremmende tiltag oplever Ungarn en spirende nationalisme, som modsætter sig det multikulturelle samfund (Kállai 2005: 288ff). Meningsmålinger viser, at hver anden ungarer har et negativt syn på romaer, hvortil yderligere to ud af tre erklærer sig enige i udsagnet om, at ”kriminalitet ligger i romaernes blod” (Tamas 2013, Balogh 2012: 242).

Den ophedede debat om minoritetens eksistens i Ungarn har således skabt store spændinger i forholdet mellem romaminoriteten og den ungarske majoritetsbefolkning, hvilket især afspejles i den politiske udvikling, som i de seneste år har været præget af det højrenationalistiske parti Jobbiks¹ repressive politik, kritiske udtalelser samt hadefulde kampagner mod landets romaminoritet (Heeger 2010, Balogh 2012: 244). Ungarns alvorlige økonomiske situation kan tilskrives som en af årsagerne til den verserende romadebat i landet, idet situationen for personer som lever i fattigdom gradvist er forværret de seneste år; således anslås en tredjedel af den ungarske befolkning - cirka 3 millioner mennesker - at leve under fattigdomsgrænsen², hvoraf cirka 1,2 millioner anslås at leve i ekstrem fattigdom (Kormany 2011: 6). Ungarns romabefolkning udgør ca.

¹ Bevægelsen for et bedre Ungarn

² Fattigdomsgrænsen i Ungarn; hvis den personlige indkomst er mindre end €270 om måneden (Farkas 2010: 64).

750.000, heraf skønnes mellem 500.000 og 600.000 at tilhøre sidstnævnte kategori, hvorfor romaernes situation grundlæggende kan beskrives som et socialt relateret fattigdomsproblem (ibid.).

Jobbiks fremgang kan således i høj grad sammenkobles med landets dybe økonomiske krise, idet partiet hurtigt fik vind i sejlene da de i 2006 lancerede et opgør mod såkaldt *sigøjnerkriminalitet*³, og efterfølgende i sommeren 2007 etablerede den paramilitære organisation Magyar Garda⁴ til at patruljere i fattige landdistrikter, hvor tyveri af afgrøder, husdyr og brugsgenstande var et stort problem (Balogh 2012: 244ff).

Den verserende offentlige debat om romaer synes imidlertid at have legitimeret en hadefuld, ekskluderende, diskriminerende og stigmatiserende retorik, hvilket blandt andet kom til udtryk i januar 2013, da den politiske kommentator, og stiftende medlem af regeringspartiet FIDESZ, Zsolt Bayers' i en artikel sammenlignede romaer med dyr (Verscek 2013). Udtalelser som Bayers og Jobbiks' romakritiske retorik er blot med til at udvide kløften mellem romaer og ikke-romaer, og konstruerer et "os og dem", som fører til spændinger (Heeger 2010). Det ungarske samfund oplever således i stigende grad sager af racistisk motiveret vold, hvilket ikke kun vækker bekymring i Ungarn, men også i EU (Kopf 2012: 310). Men hvorfor og hvordan er det kommet så vidt? Er Jobbik blot en modreaktion på det multikulturelle samfund?

I en analyse publiceret af European Agency for Fundamental Rights (FRA) i 2012, fastslås at størstedelen af den bosiddende romaminoritet er født og opvokset i Ungarn (FRA 2012: 30). Dette rejser således spørgsmålet om, hvorfor integrationen af en gruppe, som har tilhørt det ungarske samfund i århundreder og, som er født og opvokset i landet, ikke har været succesfuld – i hvor høj grad ønsker romaminoriteten selv integration?

1.2 HYPOTESE

Specialets problemformulering har således afsat i hypotesen om, at det multikulturelle samfund skaber mistillid mellem mennesker og til andre kulturer, hæmmer solidariteten internt i den kulturelle gruppe og skaber social isolation (Støvring 2011).

Den multikulturelle model har vist sig uhensigtsmæssig fsva. integrationen og inklusionen af den ungarske romaminoritet, idet den har legitimeret skabelsen af dubiøse parallelsamfund der ikke anerkender det ungarske samfund, dets værdier samt normer, og ikke ønsker integration

³ "Gypsy crime", en term der blev brugt i indberetninger af kriminologiske undersøgelser og analyser mellem 1971 og 1988 (Balogh 2012: 242).

⁴ Den ungarske garde blev forbudt af den ungarske domstol i 2009

1.3 PROBLEMFORMULERING

Specialets formål er derfor at undersøge samt be- eller afkræfte ovenstående hypotese. Hensigten er således via en analyse af den ungarske nationale strategi for inklusion, at opnå en større teoretisk og praktisk forståelse af problematikkerne mht. integration og inklusion af romaminoriteten i et multikulturelt samfund som det ungarske. Problemformuleringen lyder således:

Med udgangspunkt i udvalgte teorier om multikulturalisme samt en analyse af den ungarske nationale strategi for inklusion af romaer, søges at forklare og afklare hvorvidt integration af den ungarske romaminoritet vil være mulig.

2. METODE

Min analyse af romakulturen og den ungarske strategi for social inklusion lægger op til en kvalitativ komparativ analyse. Med udgangspunkt i specialets hypotese søges således, via den teoretiske ramme, at klarlægge og fremstille forskellige tilgange til integration og inklusion af minoriteter i en multikulturel kontekst. Fremgangsmåden vil være en teoretisk gennemgang af følgende teorier: Axel Honneths anerkendelsesteori, Will Kymlickas teori vedrørende det differentierede borgerskab, David Millers republikanske borgerskabsteori samt Robert D. Putnams teori om social kapital, for derved at analysere deres forklaringssevne ift. den ungarske romaminoritets sociale situation. Yderligere fokuseres på begreberne pligter og rettigheder, dette for at undersøge romaernes egen indsats i forhold til at fremme og styrke medborgerskabet, og således deres egen integration i samfundet. Dette primært for at klarlægge hvilke udfordringer romaminoriteten og det ungarske samfund står over for, samt analysere minoritetens integrationsevne. Analysen vil således primært baseres på kvalitativ empiri, men suppleres med kvantitative analyser. Mit valg af teori og empiri giver grundlæggende en bred forklarings- og fortolkningsramme i forhold til min problemformulering, hvorfor jeg med afsæt i de forskellige tilgange vil analysere denne fra forskellige vinkler, med udgangspunkt i følgende teorier samt empiri.

2.1. TEORI

For at kunne lave en dybdegående analyse og behandle min problemstilling med størst mulig åbenhed, har jeg udvalgt forskellige teorier til at analysere, belyse og forklare mit problemfelt. Jeg tager således udgangspunkt i Axel Honneths anerkendelsesteori, der med en overordnet rammemodel for et samfunds virke, opstiller nogle universelle kriterier for det enkelte individs ret til anerkendelse. Anerkendelsesteorien anvendes således blandt andet for at undersøge i hvilken grad romaerne anerkendes, og hvorledes denne anerkendelse er gensidig.

Via anerkendelsessfærene advokerer Honneth for, at individets borgerskabsrettigheder er naturgivne, dette suppleres med Will Kymlicka og David Millers divergerende opfattelser af medborgerskabsbegrebet; dels for at klarlægge medborgerskabets betydning og dels for at belyse hvilke forpligtelser dette medbringer.

Will Kymlicka søger at redegøre for en liberal rettighedsteori, hvor medborgerskabet i det multikulturelle samfund indebærer kravet om gruppedifferentierede rettigheder til nationale minoriteter og etniske grupper. David Miller derimod søger at redegøre for en republikansk borgerskabsmodel der lægger vægt på borgerdyder og individets aktive deltagelse i samfundet, idet

han ønsker et opgør med den hidtil eksisterende passivitet i samfundet. Millers medborgerskabsforståelse supplerer samt diskuterer Kymlickas medborgerskabsbegreb og Honneths anerkendelsesteori.

Endeligt anvendes Robert D. Putnams teori om social kapital, som supplement til førnævnte teorier om multikulturalisme. Dette blandt andet for at analysere og undersøge romaernes sociale kapital, hvilken betydning den har for minoritetens inklusion og eksklusion i samfundet, og hvorvidt den kan forklare romaernes sociale situation. Yderligere anvendes Putnam for at undersøge hvilken betydning det har for et samfund at have enten høj eller lav social kapital.

2.2 EMPIRI

For at identificere problematikkerne vedrørende social inklusion af den ungarske romaminoritet, har en del af min empiriske indsamling været, at finde relevant data der beskriver og behandler problematikken fra forskellige vinkler. Dette har dog vist sig svært, idet romaspørgsmålet generelt i forskningslitteraturen synes meget ensidigt fremlagt. Empirien er således valgt på baggrund af ønsket om, at analysere minoritetens integrationsevne, for at besvare specialets problemformulering. Empirien består hovedsageligt af Ian Hancocks, Carsten og Malene Fenger-Grøndahls, István Keménys samt David Mayalls forskning på området. Denne empiri suppleres af lovtekster, minoritetslov af 1993 og nationalitetsloven af 2011, samt den ungarske nationale strategi for social inklusion. Yderligere inddrages sekundær empiri i form af data og publiceringer fra blandt andet UNDP, Zsuzsanna Vidra, Jon Fox og Anikó Horvath, samt Zoltan D. Barany.

2.3 AFGRÆNSNING

Jeg afgrænser mig i specialet fra at undersøge romaproblematikken på EU plan. Idet jeg er bekendt med at de fleste lande i EU har store udfordringer i forhold til integration af romaer, vil mit fokusområde udelukkende omhandle romaer i Ungarn; dette til trods anvender jeg litteratur der omhandler og behandler romaspørgsmålet generelt i Europa, men bruger dette i en ungarsk kontekst.

Jeg er bekendt med at romaminoriteten ikke udgør en homogen gruppe og at der i Ungarn findes andre minoriteter, jeg vil dog ikke undersøge eller behandle Ungarns forhold til andre minoritetsgrupper end romaminoriteten, men er naturligt bekendt med at disse også eksisterer.

Trods jeg foretager en historisk undersøgelse af landets demokratiske udvikling, vil mit primære fokusområde være på integrationsindsatsen efter 1989, dog anerkender jeg at

romainsatsen under kommunismen har haft stor betydning for romaernes nuværende situation, men medregner blot dette som en præmis.

Yderligere afgrænser jeg mig fra at behandle Kris (romadomstolen), men medregner denne i min vurdering af Rromanipen, som en afgrænsende barriere for minoritetens integrationsevne.

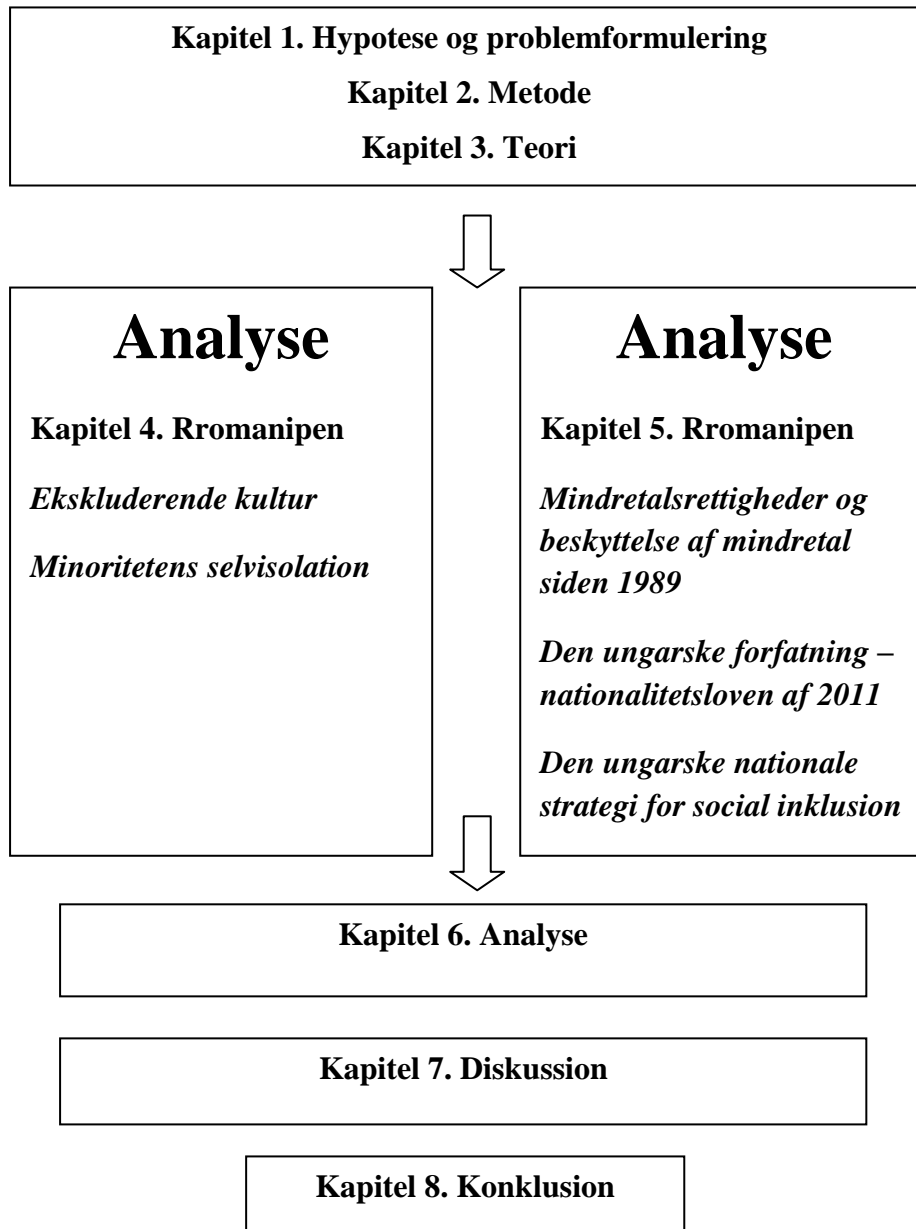
Ovenstående afgrænsning sker primært ud fra et ressourcemæssigt synspunkt, idet specialet er nøje defineret i forhold til et maksimalt antal sider. Ved at afgrænse mig fra at undersøge andet uden for det definerede felt, og blot anerkender det omkringliggende som en præmis, giver mig mulighed for at komme dybere ned i problemstillingen vedrørende integration af romaminoriteten i Ungarn.

2.5 SPECIALETS STRUKTUR

Med udgangspunkt i Michael Böss' definition af multikulturalisme foretages en teoretisk gennemgang af de udvalgte teorier, for derved at diskutere deres umiddelbare styrker og svagheder. Dette leder op til en historisk undersøgelse af romaminoritetens kulturelle baggrund og deres kulturelle identitet i kapitel 4., hvori jeg søges at tydeliggøre romakulturens karakteristika samt belyse hvilke tendenser og strømninger som har præget denne op gennem historien. Dette fører til en teoretisk analyse af romaminoritetens norm- og værdisæt, *Rromanipen*, hvorefter jeg søger at forklare hvorledes dette influerer deres sociale organisering og forhold til uddannelse. I Kapitel 5. foretages en historisk undersøgelse af Ungarns demokratiske udvikling, således for at tydeliggøre hvilke strømninger og tanker der ligger bag minoritetsloven af 1993, nationalitetsloven af 2011 samt den ungarske nationale strategi for social inklusion. Hermed foretages en komparativ analyse af de to lovtekster fra henholdsvis 1993 og 2011, og endeligt analyseres den nationale strategi for derved at tydeliggøre hvorvidt integration, med udgangspunkt i den teoretiske analyse af Rromanipen i kapitel 4., overhoved vil mulig. I Kapitel 6 søger jeg at redegøre for hvorledes multikulturalismen har hæmmet integrationsprocessen i Ungarn, via en analyse af NGO'ers, CSO'ers, EU's og romaforskere ensidige fokus og offergørelse af romaminoriteten. På baggrund af mine analyser ønsker jeg ligeledes at undersøge hvorvidt romerne selv ønsker integration, og i så fald på hvilke præmisser. I kapitel 7 redegøres der for specialets problemfelt via en diskussion og vurdering af teoriernes generelle styrker og begrænsninger. Hermed søger jeg, med udgangspunkt i specialets teoretiske ramme, at anskueliggøre vigtigheden af balancen mellem rettigheder og pligter for at opretholde samfundets sammenhængskraft, og yderligere diskutere på hvilke præmisser anerkendelsen skal foregå. I kapitel 8 vil danne ramme om specialets konklusion.

2.4 UNDERSØGELSESMETODE

Hermed tydeliggøres min undersøgelsesmetode via nedenstående illustration.

2.6 BEGREBSFORKLARING

2.6.1 INTEGRATION

Når jeg i specialet omtaler integration, henviser jeg til følgende definition:

Integration er en gensidig proces, der foregår mellem samfundets forskellige etniske grupper (socialintegration)(Hamburger 1997: 142).

Underforstået, at romaminoriteten og den ungarske majoritetsbefolkning tilpasser sig hinanden.

2.6.2 INKLUSION

Betegnelsen inklusion henviser i specialet til den ungarske stats forsøg på at inddrage romaminoriteten i fællesskabet, i.e. samfundet.

2.6.3 SEGREGATION

Segregation henviser til den adskillelse der finder sted mellem romaminoriteten og majoritetsgruppen, denne kan dog både anskues frivillig og ufrivillig.

2.6.4 ASSIMILATION

Assimilation henviser til forestillingen om, at romaminoriteten ophører praksis af romakulturen for derved at overtage den ungarske kultur samt deres norm- og værdisæt.

2.6.5 EKSKLUSION

Eksklusion henviser til udelukkelse eller distancering, eksempelvis fra samfundet. Termen refererer i specialet både til frivillig og ufrivillig eksklusion.

3. TEORI

I det følgende afsnit vil der blive redegjort for specialets teoretiske ramme. Hermed vil Axel Honneths anerkendelsesteori, Will Kymlickas gruppedifferentieret rettighedssæt, David Millers republikanske borgerskabsmodel samt Robert D. Putnams teori om social kapital blive introduceret. Endeligt præsenteres en kritisk diskussion af de centrale elementer i teorierne til sidst i afsnittet.

3.1 MULTIKULTURALISME

Begrebet multikulturalisme anvendes som både en deskriptiv samt normativ term og skal fortolkes som en politisk teori og ideologi (Heywood 2007: 215, Böss 2006: 33). Grundlæggende sondres i tre måder hvorpå multikulturalisme kan anskues, kategoriseres og beskrives. For det første kan multikulturalisme bruges *beskrivende*⁵; herved er det multikulturelle samfund præget af kulturel diversitet, og samfundet består blandt andet af kulturelle grupper hvis normer og værdier afviger fra majoritetens (Böss 2011: 106). En anden anvendelse af multikulturalisme er *praktisk foreskrivende*⁶, her udøver det multikulturelle samfund principper og love som både beskytter og anerkender de kulturelle minoriteter; blandt andet tages der særlige hensyn på hospitaler, skoler samt i offentlige institutioner (ibid.). Den tredje anvendelse er en fortolkning af multikulturalismen som *politisk-ideologisk*⁷, hvilken er karakteriseret ved en gennemført anerkendelsespolitik, hvor alle kulturelle grupper i samfundet har lige status og staten derfor må agere værdineutral og afstå fra at støtte og udbrede en fælles kultur og national identitet (Böss 2011: 107). Trods ovenstående sondringer eksisterer dog ikke en endegyldig opfattelse af det multikulturelle samfunds virke.

I Ungarn raser debatten om det multikulturelle samfund idet integrationsproblemerne har konfronteret landet med dets ufuldkommenheder. Den manglende integration af romaminoriteten har således medført konflikter og fremmedgørelse, idet minoriteten udgør et betydeligt befolkningselement, som besidder et fundamentalt anderledes norm- og værdisæt end det ungarske⁸. Dertil har de politiske og økonomiske omvæltninger i Ungarn siden systemskiftet medført en øget egeninteresse for sociale og politiske rettigheder, mens den øgede globalisering og multikulturalismen har skabt en modkultur som udfordrer det ungarske demokrati (Soós & Kákai 2011: 525). Viljen til integration har ikke været en selvfølge, og trods romaminoriteten er ungarske statsborgere, konfronteres den ungarske stat af en gruppe som lever uden for samfundet og parallelt med majoritetsbefolkningen. Det multikulturalistiske paradigme synes således konfliktfyldt i

⁵ Eksemplificeret via Robert D. Putnams teori

⁶ Eksemplificeret via David Millers teori

⁷ Eksemplificeret via Axel Honneth og Will Kymlickas teorier

⁸ Uddybes i afsnit 4.4

forhold til integrationen og inklusionen af romaminoriteten i Ungarn, hvorfor nærværende afsnit vil undersøge de teorier som afdækker begreberne, integration og inklusion af etniske minoriteter i multikulturelle samfund.

3.2 AXEL HONNETH

Ifølge Axel Honneths anerkendelsesteori er anerkendelse et fundamentalt menneskeligt behov, idet individet ikke vil være i stand til at udvikle en personlig identitet uden (Willig i Honneth 2006: 8). Anerkendelse anses således som afgørende for subjektets identitetsdannelse samt selvopfattelse, hvormed Honneth søger at forsvare tesen om, at individets normative forventninger til samfundet afhænger af den sociale anerkendelse individet opnår for dets kompetencer (Honneth 2003: 85, Honneth 2008: 144f).

Social inklusion af samfundsmedlemmer vil derfor altid finde sted som følge af den gensidige anerkendelses mekanisme (Honneth 2006: 64f). Kernen i Honneths anerkendelsesteori er således, at ethvert menneskeligt samliv forudsætter en form for gensidig bekræftelse blandt subjekter, for såfremt denne ikke eksisterer, kan der ikke etableres nogen form for sameksistens (Honneth 2006: 71). Gensidig anerkendelse anses således som betingelsen for en vellykket integration, hvortil social integration skal anskues som resultatet af de anerkendelsesprocesser, som inkluderer subjektet i samfundet, og naturligt får det til at føle og opfatte sig, som en anerkendt borger (ibid.: 10f, 122).

”Individer kan kun blive medlemmer af samfundet ved at de, via oplevelsen af gensidig anerkendelse, kan udvikle en bevidsthed om, hvorledes rettigheder [...] og pligter er gensidigt forbundne. På denne måde bliver anerkendelsen tostrengt: På den ene side afhænger individuelle muligheder for et positivt selvforhold af betingelser, som er sociale i deres karakter, idet de er i overensstemmelse med normativt regulerede former for gensidig anerkendelse; på den anden side afhænger et givet samfunds succes af dets evne til at organisere anerkendelsesrelationerne på en måde, der tillader den individuelle udvikling af disse positive relationer til selvet.” (Honneth 2006: 10f).

Individet er dermed afhængigt af at være en del af sociale samværsformer, da disse relationer udvikler de færdigheder som anerkendes af de sociale partnere. Anerkendelse og socialisering er derfor unægteligt tæt forbundne, men forudsætter dog, at den sociale integration i samfundet opfattes som en inklusionsproces via regulerede former for anerkendelse (Honneth 2008: 144f).

Individets legitimering af samfundets indretning, opbygning samt ordensstruktur, afhænger derfor af hvorvidt det, via samfundsstrukturen på forskellige niveauer, kan opnå pålidelige, gensidige anerkendelsesrelationer (ibid.). I anerkendelsen eksistere således en gensidighed, hvorvidt et samfund accepterer og anerkender etniske og kulturelle grupper, som kulturelt differentierer sig fra det omkring liggende samfund, er derfor ikke givet på forhånd, idet anerkendelsens præmisser er tosidet (Honneth 2003: 78). Anerkendelse skal derfor ikke opfattes som monologisk, men derimod dialogisk.

3.2.2 ANERKENDELSESFÆRER

Honneth anvender således de formelle menneskelige forudsætninger for selvrealisering, hvortil han argumenterer for at individet ikke kan leve efter standardiserede modeller, men derimod skal skabe sine egne erfaringer for at nå til erkendelse og selvrealisering. Til trods for at idealet om det gode liv kontinuerligt ændrer historisk og kulturel karakter, mener Honneth dog, at de formelle betingelser altid vil forblive de samme (Honneth 2006: 9). Anerkendelsesbegrebet differentieres derfor i tre forskellige anerkendelsessfærer, hvor individet må kæmpe for dets anerkendelse: 1) *privatsfæren*, 2) *den retslige sfære* og 3) *den solidariske sfære* (Honneth 2003: 14).

Det er derfor fundamentalt for individet at opnå anerkendelse i ovenstående sfærer, idet det ellers risikerer at blive ekskluderet fra samfundet, og dermed ikke vil være i stand til at leve et godt liv. Anerkendelsessfærene udgør således ontogenetiske trin i individets udvikling, hvorfor det er vitalt for individet at erfare alle former for anerkendelse for at blive fuldt individuering (ibid.).

Anerkendelsessfærene tilknyttes dertil tre anerkendelsesformer, som hver forholder sig til selvet: *selvtillid*, *selvagtelse* og *selvværdsfølelse* (Honneth 2003: 88). Individet anerkendes herved i *privatsfæren* via kærlighed og omsorg, som dermed giver individet *selvtillid* (ibid.: 14, 92). Således erhverver individet sociale kompetencer til at indgå i intersubjektive relationer, og den emotionelle anerkendelse gør subjektet i stand til at udtrykke sig og opfatte sig selv som en deltagende samfundsborger (ibid.:14f). I *den retslige sfære* derimod, anerkendes individet for sine moralske handlinger, dvs. via universelle rettigheder som tildeles alle samfundsborgere, f.eks. adgang og ret til velfærdsstatens goder (ibid.: 16, 92f). Individet vil således opnå *selvagtelse*, idet anerkendelse i form af rettigheder sikrer at individet kan realisere sin autonomi og dermed deltage i det offentlige og politiske liv som et selvstændigt retssubjekt (ibid.). Den tredje form for anerkendelse sker i *den solidariske sfære*, hvor individet anerkendes i kulturelle politiske og arbejdsmæssige fællesskaber (ibid.). Via positiv deltagelse og engagement i fællesskabet anerkendes individet af gruppen for sine

specifikke karakteristika, og opnår derfor en *selvværdsættelse* som medlem af et solidarisk fællesskab (ibid.:17, 93).

Honneth anser solidaritet som en emotionel og fornuftsbaseeret kategori, hvorimod kærligheden kun udgør en emotionel form for anerkendelse, og rettighederne er udtryk for et strikt kognitivt regelsystem og dermed styret af fornuften (ibid.: 17). Solidariteten må dermed både være fornuftsbaseeret og emotionel for at kunne fungere som regulerende i mellem menneskelige relationer og som et følelsesmæssigt bånd af identifikation og samhørighed (ibid.). De tre anerkendelsesformer kan derfor ligeledes ses som integrationskomponenter, idet de udgør forudsætninger for et fuldt integreret samfund (ibid.).

Subjektets normative forventning til samfundet afhænger derfor af, at anerkendelsesprincipperne er institutionaliseret i samfundet, således at strukturen regulerer den anerkendelse medlemmerne opnår. Hvorvidt et samfund kan karakteriseres som solidarisk afhænger derfor af, i hvilken grad det er i stand til at integrere borgernes forskellige værdihorisonter, præstationer og færdigheder (ibid.).

3.3 WILL KYMLICKA

Will Kymlicka anser ikke blot medborgerskab som en særegen status, defineret ved et sæt af rettigheder og pligter, det er ligeledes en identitet som vidner om individets medlemskab af et politisk fællesskab (Kymlicka, Norman 1994: 369). Kymlicka søger derfor at redegøre for en liberal rettighedsteori i multikulturelle samfund, hvori gruppendifferentierede rettigheder danner rammen om et multikulturelt borgerskab, som skal søge at beskytte grupperes kulturelle karakteristika via særrettigheder. (Kymlicka 1995: 26f, 76).

Til trods for at etniske og religiøse minoriteter besidder borgerlige samfundsrettigheder, mener Kymlicka at mange i dag føler sig ekskluderet fra den fælles kultur, hvilket ikke kun skyldes deres socioøkonomiske situation, men også deres distinkte sociokulturelle identitet (Kymlicka, Norman 1994: 370). For at integrere disse grupper i det kulturelle fællesskab introduceres begrebet *det differentierede borgerskab*, som baseres på kollektive grupperettigheder (ibid., Kymlicka 1995: 26). Således sondres mellem nationale minoriteter⁹ og etniske grupper¹⁰, hvorved der overordnet skelnes mellem tre former for *gruppendifferentierede rettigheder*, og dertil tre forskellige grupper, som kan gøre krav på disse: 1) *retten til nationalt selvstyre (nationale minoriteter)*, 2) *multietniske rettigheder (Etniske og religiøse grupper)* og 3) *rettigheder til speciel repræsentation*

⁹ Nationale mindretal (Kymlicka 1995: 19)

¹⁰ Grupper der frivilligt er immigreret (ibid.)

(*marginaliserede grupper*) (Kymlicka, Norman 1994: 372, Kymlicka 1995: 27). Med henvisning til FN's Charter, der fastslår at, "all peoples have the right to self-determination", argumenterer Kymlicka for nationale mindretals *ret til nationalt selvstyre*, som herved skal give dem hjemmel til at kræve særrettigheder og øget selvstyre (ibid.: 27f). Overordnet set kræver dette dog, at der ikke indføres love som krænker menneskerettighederne, men grundlæggende mener Kymlicka at samfund skal tillade en bred fortolkning af disse, for derved at tage højde for de indfødte folkeslags særlige kulturelle traditioner (ibid.: 40f). Hermed vil de nationale mindretals selvbestemmelsesret, i en vis udstrækning, give dem ret til at krænke det overordnede fællesskabs værdier, bare det ikke medfører systematiske krænkelser af de liberale værdier. Etniske og religiøse grupper derimod, har ret til *multi-etniske rettigheder*, som skal garantere dem offentlig støtte og retsbeskyttelse, således at de har mulighed for at bevare deres sprog og kultur (ibid.: 30). Yderligere har *rettigheder til speciel repræsentation* til formål at sikre marginaliserede regioner eller grupper mod at blive overset i statens lovgivende forsamlinger (ibid.: 31f). Trods ovenstående sondring påpeger Kymlicka dog, at der er tilfælde hvor de gruppedifferentierede rettigheder kan overlape hinanden, dette skyldes at nogle grupper kan gøre krav på flere særrettigheder (Kymlicka, Norman 1994: 373).

3.3.1 DET KULTURELLE FÆLLESSKAB

Kymlickas borgerskabsmodel anser overordnet set medlemskabet af et kulturelt fællesskab¹¹ som betydningsbærende for individets evne til at agere som et selvstændigt, moralsk subjekt, idet det er via sproget og kulturen, at individet udvikler en personlig identitet, som således giver individet valgfrihed, hvilket fremmer personlig autonomi (Kymlicka 1995: 27, 76-86). Hertil mener Kymlicka dog, at det kulturelle fællesskab ikke kun er afgørende for skabelsen af stærke individer og gode samfundsmedborgere, det er også afgørende for at individet kan leve et godt liv (ibid.: 27). Et godt liv, er ifølge Kymlicka et, som leves i overensstemmelse med individets værdier, kombineret med en fordomsfri indstilling (ibid.: 81). Individet skal således have autonomi til selv at definere og vælge de værdier der giver mening i forhold til individuel overbevisning og revidere og ændre opfattelse uden at frygte diskrimination eller retsforfølgelse (Kymlicka 1995:81).

Individets kulturelle identitet er dermed tæt forbundet med det kulturelle fællesskabs identitet, hvorved individet er afhængigt af det kulturelle fællesskabs agtelse og respekt; respekteres fællesskabet ikke er individets selvrespekt truet (Kymlicka 1997: 7).

¹¹ Societal culture (Kymlicka 1995: 76).

... cultural identity provides an "anchor for [people's] self-identification and the safety of effortless secure belonging'. But this in turn means that people's self-respect is bound up with the esteem in which their national group is held. If a culture is not generally respected, then the dignity and self-respect of its members will also be threatened (ibid.).

Kymlicka advokerer således for, at staten ikke blot tolererer, men også anerkender samt respektere - og i visse tilfælde beskytter - den mangfoldighed af kulturelle fællesskaber, som eksisterer i et moderne samfund, hvorved Kymlicka ønsker at borgernes universelle frihedsrettigheder skal suppleres med særrettigheder til nationale minoriteter og etniske mindretal, jf. de gruppendifferentierede rettigheder (Kymlicka 1995: 27).

3.4 DAVID MILLER

Ifølge Miller sætter det multikulturelle samfund gamle, veletablerede nationalstater under pres, idet de konfronteres af grupper, som hævder, at deres kulturelle identitet krænkes, og deres legitime krav ignoreres af de nuværende nationale politikker (Miller 1995: 1). I den forbindelse søger Miller at opstille et republikansk forsvar for nationalstaten, hvor det aktive, solidariske borgerskab tillægges afgørende betydning for individets personlige autonomi og den nationale identitet, idet borgerskabet ikke kun medfører rettigheder, men også pligter (ibid.: 49, Miller 2000: 82ff).

... the republican conception, while not denying the importance of citizen rights, places more weight on the idea of the active citizen who takes part along with others in shaping the future direction of his or her society through political debate. Citizenship here is less a legal status (though it must be that of course too) than a role which the citizen assumes as a full member of his or her community. To be a citizen one must think and behave in a certain way: one must have a sufficient measure of what the older republican tradition called public virtue (Miller 2000: 82).

Borgerskabet skal derfor anses som en aktiv rolle individet forventes at udfylde, snarere end blot en retslig status (ibid.). Millers republikanske borgerskabsmodel består dermed af fire komponenter: 1) *rettigheder*, 2) *pligter*, 3) *patriotiske dyder* og 4) *aktivt politisk engagement* (ibid.: 83). Således er alle individer tildelt samme sæt af rettigheder, da dette anses som en nødvendighed for at individet kan realisere sine private mål og påtage sig en aktiv rolle i samfundet (ibid.). Rettigheder udgør

dermed et dualistisk princip, idet eksempelvis ejendomsretten og ytringsfriheden begge er forudsætninger for individets realisering af personlige livsplaner og idealer, men også er forudsætninger for dets evne til at deltage i den offentlige debat på lige fod med andre (ibid.). Miller påpeger således, at der med rettigheder følger pligter, hvortil han blandt andet henviser til borgerens pligt til at betale skat, respektere og overholde landets love samt sine medborgeres rettigheder (ibid.). Dertil skal borgeren være parat til at forsvare samfundets og sine medborgeres rettigheder ved blandt andet at stille sig i offentlighedens tjeneste og engagere sig politisk (ibid.). Den republikanske borgerskabsmodel er dermed krævende i særligt to henseender, da det fordres og forventes at borgeren er tilstrækkelig motiveret til at varetage politiske samt subpolitiske opgaver samt handle ansvarligt – jf. *"promote the common good"* (ibid.: 85).

3.4.1 SOCIAL RETFÆRDIGHED

Ifølge Miller er den nationale identitet og borgerskabet i disse tider under angreb, idet de udfordres af multikulturalismen, dog mener han ikke problematikken udgør et dilemma om, hvorvidt man ønsker multikulturalisme, men snarer hvilken form man ønsker (Miller 1995: 131, 185). For at forstå national identitet indefra opstiller Miller derfor fem dimensioner, som nationalitet forudsætter (ibid.: 22). 1) *En fælles tro på, at der eksisterer et kulturelt fællesskab, som er solidarisk forpligtende*, 2) *en forestilling om, at det kulturelle fællesskab er historisk funderet*, 3) *en forestilling om, at det kulturelle fællesskab er aktiv og i stand til at træffe beslutninger*, 4) *en forestilling om, at det forbinder individer til et specifikt geografisk område eller territorium*, og 5) *en forestilling om, at der eksisterer en fælles offentlighedskultur* (ibid.: 22-27). Millers dimensioner opstiller således både objektive kriterier samt subjektive følelser, idet nationalfølelsen netop får sin styrke ved at bygge på fælles erfaringer og forestillinger (ibid.: 18, 68). Det nationale fællesskab bygger således på solidaritetsprincippet, hvor offentlighedskulturen danner en forståelsesramme for samfundets principper på tværs af kulturer, og det er især denne, som den radikale multikulturalisme (jf. Kymlicka) udfordrer (ibid.: 25, 131).

... it (multiculturalism) relies upon a false contrast between the allegedly authentic group identities that a multicultural politics is supposed to express, and an artificially imposed common national identity. (ibid.: 133). Radical multiculturalism, I am suggesting, wrongly celebrates sexual, ethnic, and other such identities at the expense of national identities (ibid.: 135).

Miller advokerer for, at det multikulturelle samfund kræver mere end blot sameksistens mellem grupper, som adskiller sig fra hinanden mht. trosretning, sædvaner etc., det kræver at individet anser sig selv som tilhørende en gruppe, og betragter dennes kulturelle identitet som vigtig og værdifuld for sin egen personlige identitet (Miller 2003: 13). Således kan et samfund betragtes som multikulturelt, såfremt det består af særskilte kulturelle fællesskaber, dog med den erkendelse, at grænsen kan være flydende, idet individet eksempelvis via indgåelse af ægteskab kan tilhøre to eller flere kulturelle grupper (ibid.).

Hertil søger Miller at belyse hvilke særrettigheder de etniske og kulturelle grupper kan gøre krav på - i særdeleshed grupper med få sociale ressourcer -, og hvorvidt tanken om social retfærdighed stadig har relevans når et samfund bliver multikulturelt (ibid.). Der sondres således mellem to forskellige måder hvorpå multikulturalisme kan påvirke den sociale retfærdighed som politisk ideal (ibid.: 16). Først påpeger Miller, at det kan vise sig umuligt at nå til enighed om principper vedr. retfærdighed i et multikulturelt samfund, da kulturelle fællesskaber har divergerende opfattelser og antagelser om retfærdighed (ibid.). Dernæst fremhæves, at individets verdensopfattelse afhænger af dets kulturelle ståsted, hvorfor der foreligger en risiko for, at én gruppe kun vil føle forpligtelse til at udvise retfærdighed over for dets egne medlemmer (ibid.). Det kulturelle fællesskab vil således praktisere social retfærdighed i henhold til gruppens norm- og værdisæt, hvilket ikke nødvendigvis inkluderer udefrakommende. Ifølge Miller vil dette i værste tilfælde udvikle parallelsamfund, da individet ikke vil føle sig forpligtet til at leve i sameksistens med individer, som ikke deler samme kulturelle norm- og værdiopfattelse (ibid.). National identitet har derfor afgørende betydning for det multikulturelle samfunds virke, idet nationalfølelsen netop vil styrke den indbyrdes solidaritet og følelse af loyalitet over for staten.

3.5 ROBERT D. PUTNAM

Robert D. Putnam søger at påvise civilsamfundets betydning for samfundets sammenhængskraft (Putnam 2000). Tillid og netværk udgør således væsentlige komponenter i det sociale liv, da dette er fundamentene som skaber social kapital (ibid.: 20f, 289). Et samfund består derfor ikke blot af fysisk og menneskelig kapital, men bygger i høj grad på social kapital og sociale netværk som skabes og udvikles i de intersubjektive relationer (ibid.: 19).

“The core idea of social capital theory is that social networks have value” (ibid.).

Ifølge Putnam har social kapital dermed både en individuel (*privat*) og en kollektiv (*offentlig*) dimension, hvorfor det både kan være et privat og et offentligt gode (ibid.: 20). Social kapital skal således betragtes som et produkt af tætheden af de sociale netværk og mængden af intersubjektive relationer i samfundet, og måles på graden af social tillid; dvs. både tilliden indbyrdes og i forhold til de offentlige institutioner (ibid.: 20ff). Putnam henviser dermed til reciprocitet (gensidighed), da det netop er gensidigheden som skaber værdifulde moral- og adfærdsnormer i samfundet (ibid.: 134f). Sociale netværk anses således som særdeles værdifulde for et samfund, da der heri skabes en gensidig forpligtelse, som baseres på relationer individerne imellem (ibid.). Gensidighedsforholdet bygger derfor på princippet om gengældelse af tjenester, hvorved samfund der karakteriseres ved en generel gensidighed er mere velfungerende end samfund præget af manglende gensidighedsrelationer og lav social tillid (ibid.: 134-147). Putnam påviser således sammenhængen mellem social kapital og et samfunds socioøkonomiske udvikling, idet han påpeger at samfund med en høj grad af social kapital har mindre kriminalitet end samfund med lav social kapital (ibid.: 144, 307f, 317ff). Social og økonomisk ulighed har derfor en negativ effekt på tilliden og gensidigheden, hvorfor områder med ingen social kapital har øget fattigdom, større arbejdsløshed samt højere skilsmisserater, end områder hvor der eksisterer en høj grad af social kapital (ibid.: 317, 319).

3.5.1 ETNISK DIVERSITET OG SOCIAL KAPITAL

Trods principperne om sociale netværk, gensidighed og tillid er centrale i Putnams teori, er det nødvendigt at nuancere disse begreber, da de ikke per definition udgør en positiv faktor. Putnam sonderer således mellem to typer af social kapital, henholdsvis brobyggende (*bridging*) social kapital, samt afgrænsende (*bonding*) social kapital, som skelner mellem inkluderende og ekskluderende netværk, (ibid.: 22, 358). Den *afgrænsende* sociale kapital består af indadvendte netværk med stærke sociale bånd; eksempelvis religiøse eller etniske grupper, hvor relationer til ligestillede personer forstærker homogeniteten i gruppen (ibid.: 22f). Dette kan medføre en stærk afgrænsning mellem gruppens medlemmer og omverden, hvorved grupper med disse karakteristika ofte agerer ekskluderende over for grupper med andre værdi- og normsæt (ibid.). Den *brobyggende* sociale kapital derimod, består af grupper, hvis medlemmer danner inkluderende relationer mellem heterogene grupper; eksempelvis frivillige organisationer (ibid.). Trods disse sociale netværk oftest karakteriseres som ”svage”, kan de medvirke til dannelsen af mere rummelige, gensidige, sociale identiteter, som er afgørende for inklusionen af nye sociale grupper i samfundet (ibid.).

To build bridging social capital requires that we transcend our social and political and professional identities to connect with people unlike ourselves (ibid.: 411).

I takt med at samfund bliver mere multikulturelle udfordres sammenhængskraften af den etniske mangfoldighed, derfor vil der i højere grad være brug for den brobyggende sociale kapital fremover til at styrke samfundssammenholdet. Ifølge Putnam skaber den øgede diversitet i befolkningerne nemlig mistillid, men ikke kun til andre kulturer også internt i gruppen, hermed påpeger han at mangfoldighed og solidaritet er negativt korreleret (Putnam 2007). Således fremhæves, at jo større etnisk diversitet der er i et område, jo mindre tillid og social kapital er der (ibid.).

... inhabitants of diverse communities tend to withdraw from collective life, to distrust their neighbours, regardless of the colour of their skin, to withdraw even from close friends, to expect the worst from their community and its leaders, to volunteer less, give less to charity and work on community projects less often, to register to vote less, to agitate for social reform more, but have less faith that they can actually make a difference, and to huddle unhappily in front of the television. (Putnam 2007).

Mangfoldigheden i samfund mindsker dermed ikke kun tilliden til lokale myndigheder, folk er også mindre tilbøjelige til at afgive deres stemme ved valg, lave frivilligt arbejde og have venner (ibid.). Således henvises yderligere til, at områder med stor etnisk diversitet har en højere kriminalitetsrate, mere fattigdom og et lavere uddannelsesniveau blandt dets borgere (ibid.). Udfordringen for de multikulturelle samfund er derfor ifølge Putnam, at rekonstruere de nationale identiteter til et nyt ”vi”, således at der kan skabes social samhørighed, tillid og dermed social kapital (ibid.).

3.6 TEORETISK DISKUSSION

Som det fremgår af ovenstående præsentation af teorier, findes forskellige opfattelser og vurderinger af multikulturalisme samt forudsætninger for integration og inklusion af etniske minoriteter i multikulturelle samfund. Trods Ungarn kan karakteriseres som et nyt demokrati, har landet siden transitionen i 1989 oplevet en stadig større økonomisk polarisering og dermed en svækkelse af den traditionelle solidaritet baseret på klasse og lokalsamfund som herskede under kommunismen (Soós & Kákai 2011: 529ff, Boje 2007: 524). Ungarn oplever derfor en stadig

voksende fragmentering, differentiering og individualisering, hvorfor spørgsmålet om deltagelse og integration i det ungarske samfund - eksemplificeret via den ungarske nationale strategi for social inklusion - er blevet en politisk mærkesag. Men kan integrationen af den ungarske romaminoritet baseres på en multikulturel samfundsmodel, eller vil denne blot medføre yderligere kulturel og social separatisme? Og kan man overhovedet alene på grundlag af en konstitutionel patriotisme skabe solidaritet, loyalitet og gensidighed mellem stat og borgere?

Honneth anser anerkendelse som drivkraften for det enkelte individs udvikling såvel som samfundets udvikling. Samfundskonflikter skal derfor ikke anskues som magtkampe drevet af individuelle særinteresser, men derimod som kampe for anerkendelse. Anerkendelse beskrives således som et fundamentalt menneskeligt behov, en forudsætning for at individet kan indgå i intersubjektive relationer, og som den overordnede præmis for en vellykket social integration (Honneth 2006: 10f, 122). Anerkendelse beskrives som værende universel, men hvorledes skal den egentlig opfattes, hvordan skal den foregå og hvem afgør hvad der er anerkendelsesværdigt? Dette beskæftiger Honneth sig ikke med, og trods han anvender de tre anerkendelsessfærer som anerkendelsens præmisser, tager han ikke højde for, at kulturer har forskellige anerkendelsesopfattelser og alle ikke har samme anerkendelsestrang. Et kritikpunkt af Honneths teori er således hans manglende beskæftigelse med kulturel anerkendelse. Kultur udgør en vital del af individets identitet og er dermed vigtigt når man taler om anerkendelse og integration i multikulturelle samfund; men hvorledes skal Ungarn eksempelvis ifølge Honneth anerkende romakulturen? Skal dette være på bekostning af de ungarske normer og værdier? Og skal anerkendelsen således være båret af romaminoritetens ret til at dyrke deres klan-kultur? Disse spørgsmål søges besvaret i kapitel 4, hvor resultaterne af den empiriske forskning præsenteres og diskuteres.

Trods Honneth påpeger vigtigheden af gensidig anerkendelse, udelades derimod på hvilke præmisser gensidigheden skal foregå. Gensidigheden antages således også som universel, men ifølge anerkendelsessfærene foranlediges man til at tro, at det kun er flertalskulturen som skal være inkluderende og anerkendende. Honneths anerkendelsesteori synes således at være på bekostning af majoritetskulturen, idet den i kraft af sin status som majoritet, må afgive suverænitet til minoriteten for at disse skal føle sig anerkendt og inkluderet i samfundet. Spørgsmålet om hvorvidt det er muligt at anerkende og integrere en minoritet som ikke anerkender det samfund de er bosat i udelader Honneth således også helt. Derved er der en skævvridning af balancen mellem rettigheder og pligter, idet han synes at glemme at også minoritetskulturer har forpligtelser. Den primære tanke

om individets anerkendelse i de tre sfærer, er så altoverskyggende, at individets pligter og forpligtelser over for samfundet, samt hensynet til helheden helt udelades af hans teori. I forhold til romaminoriteten kan dette vise sig som et problem, idet det netop er gruppen og ikke individet der er i fokus.

Kymlicka søger at besvare multikulturalismens udfordringer med et ensidigt fokus på individet som et autonomt subjekt udstyret med universelle rettigheder. Således advokeres for individets ret til at leve et godt liv, men betyder dette at individets søgen efter det gode liv må være på bekostning af fællesskabet?

Kymlickas tre former for gruppendifferentierede rettigheder danner rammen om en multikulturalisme, der via kollektive og positive rettigheder skal medvirke til at bevare kulturelle fællesskabers rettigheder (Kymlicka, Norman 1994: 372, Kymlicka 1995: 27). Når Kymlicka derfor argumenterer for at staten skal anerkende og tolerere kulturelle fællesskaber som afviger fra majoritetskulturen, via tildelingen af særrettigheder, reducerer han samfundsborgerne til objekter, som pålægges at acceptere og anerkende kulturelle fællesskaber der ingen lighed med majoritetskulturen har, og som de grundlæggende ikke identificerer sig med. Lig Honneth synes Kymlicka således også at mangle substans i sin teori fsva. fokuset på gensidigheden, rettigheder og pligter. Hvordan vil samfundsopbygningen eksempelvis se ud hvis alle kulturer i samfundet skal ligestilles? Hvorledes er det enkelte individ forpligtet over for samfundet? Og skal kulturer der modsætter sig menneskerettighedskonventionerne stadig tildeles særrettigheder? Det kan således problematiseres hvem der skal definere, og afgøre hvilke kulturelle elementer der kan tolereres, og hvilke der ikke kan.

Det ensidige fokus på kollektive rettigheder, uden nogen form for fokus på individets forpligtelse over for fællesskabet, kan ligeledes udgøre et alvorligt problem for samfundet og udgør dermed et kritikpunkt, da det kan medvirke til skabelsen af amoralske og usolidariske parallelsamfund der eliminere muligheden for at danne stabile kompromiser mellem de forskellige kulturelle grupper i samfundet. Kymlickas multikulturalismeteori, vil således kunne skabe en endnu større kløft mellem samfundets forskellige grupper og medvirke i skabelsen af parallelsamfund.

Fælles for Kymlicka og Honneth er at de begge beskriver et idealsamfund, men ser helt bort fra aspektet vedrørende forskellige værdi- og begrebsopfattelser. Ligeledes tager de ikke højde for individernes gensidige forpligtelse og solidaritet over for staten og samfundet. Social integration fordrer en vis grad af fælles normer og værdier, hvorfor det kan være problematisk at anerkende og

tildele særrettigheder til kulturelle grupper hvis normer og værdier afviger fundamentalt fra det omkringliggende samfunds.

Miller og Kymlicka synes grundlæggende enige i, at alle bærer samme sæt af individuelle rettigheder, men hvad disse rettigheder består i er de uenige om. Hvor Kymlicka således advokerer for gruppedifferentierede rettigheder, advokerer Miller for et republikansk borgerskabsbegreb der, i kraft af de rettigheder borgerskabet medfører, forpligter det enkelte individ til at deltage aktivt på alle samfundsniveauer. Miller mener således at rettigheder uden pligter undergraver et demokrati, idet individet fratages sit ansvar som samfundsborger.

I modsætning til Honneth og Kymlicka anser Miller derfor, den nationale identitet som et effektivt middel til at sikre solidariteten i samfundet, da individet i kraft af sit medborgerskab vil udvikle en personlig identitet. Millers borgerskabsmodel henviser således til princippet om rettigheder og pligter, da dette er den eneste måde at opretholde solidariteten i samfundet (Miller 1995: 49). Miller mener dermed ikke at nationen nødvendigvis behøves at anskues som et samfund hvor alle værdier er fælles, men der skal være konsensus om samfundets grundlæggende funktioner, de sociale og politiske værdier, og dermed herske en fælles tro på eksempelvis demokrati, medborgerskab og personlig frihed, jf. offentlighedskulturen.

Millers fem dimensioner kan bruges til at måle nationalfølelsen, jo flere dimensioner der er opfyldt jo stærkere er nationalfølelsen. Dog synes Miller ikke at tage i betragtning at nationalfølelsen udgør en emotionel kraft, hvorfor den også kan ændre karakter. Nationalfølelsen kan således frembringe en stærk samhørighedsfølelse, men hvis samfundsborgerne oplever denne truet, kan nationalfølelsen skifte karakter til en hadefuld og hævngherrig følelse over for grupper den opfatter som en trussel¹². Såfremt dette sker, vil samfundets sammenhængskraft være truet. Nationalfølelsen kan derfor også udgøre en trussel for nationalstatens sikkerhed og overlevelse da den, såfremt den ikke er inkluderende, kan medvirke til skabelsen af parallelsamfund og en ”vi/de” optik.

Grundlæggende harmonerer Millers dimensioner med Putnams teori om social kapital. Ifølge Putnam vil folk der ligner hinanden have mere tillid til hinanden, og minoritetskulturer der ligner flertalskulturen vil således have lettere ved at blive accepteret og integreret. Skabelsen og udviklingen af gensidige sociale tillidsrelationer er således medvirkende til at skabe værdifulde adfærdsnormer i samfundet, hvorved sociale netværk vil medføre gensidige forpligtelser, civilt engagement samt frivillige foreninger der vil højne effektiviteten i samfundets institutioner.

¹² Eksempelvis Jobbik og deres anti-roma kampagner.

Gensidighedsforholdet blandt samfundets borgere er dermed en vigtig inklusions- og integrationsfaktor, idet individets mulighed for eksempelvis en bedre position på arbejdsmarkedet og i samfundet fortones, såfremt den ikke opretholder en kontakt til det øvrige samfund, jf. romaernes sociale situation (Carøe Christiansen 2004: 303). Social kapital opstår således som resultatet af netværksrelationer, men ikke alle kulturer eller individer har ressourcer til at indgå i netværker, dette synes Putnam dog at udelade, hvilket derved kan udgøre et kritikpunkt.

Den teoretiske diskussion om integration og inklusion af den ungarske romaminoritet, multikulturalisme samt det politiske klima i Ungarn, vil jeg fortsætte i de følgende afsnit, hvorved jeg vil konkretisere problematikken med udgangspunkt i min empiri.

4. ROMAKULTUR

I nærværende afsnit vil romaminoritetens historiske baggrund og den teoretiske ramme danne grundlag for en analyse af romakulturen. Således søges problematikkerne i forbindelse med romaminoritetens sociale inklusion og integration i det ungarske samfund konkretiseret via en analyse af minoritetens kulturelle identitet.

4.1 ROMAMINORITETENS HISTORISKE OG ETNOGRAFISKE BAGGRUND

Romaernes historie er omgærdet med megen mystisk og usikkerhed, hvorved der har verseret forskellige historier om deres oprindelse; således har der både været henvisninger til et folk som nedstammede fra den forsvundne by Atlantis samt beretninger om et forhistorisk rytterfolk (Hancock 2003: 3). I mellemtiden har sprogstudier dog påvist en sammenhæng mellem romaernes sprog Romani og det indiske sprog Sanskrit, hvilket understøttes af serologiske og genetiske undersøgelser, hvorfor der i dag hersker bred konsensus blandt romaforskere, om at romaminoriteten stammer fra det nordlige Indien (ibid.: 6ff, Mayall 2004: 122).

The European Gypsies, who migrated from Northern India about 800-1,000 years ago, have been well studied serologically, mostly by ABO, MNS and Rh¹³ systems. The results indicate that their blood groups agree well with the warrior classes of Northern India... and differ significantly from those of the local European population... (Hancock 2003: 70)

Hvorfor romaerne migrerede fra Indien omkring år 1000 vides ikke med sikkerhed, dog har lingvistiske analyser kunne fastlægge gruppens vandringsrute idet optagelsen af fremmedord indikerer i hvor lang tid de var i bestemte områder og lande (ibid.: 9, Mayall 2004: 123). Udvandringen har således fundet sted gennem mellemøsten, og foregik inden for en tidsperiode på halvtreds år eller mindre. Dette understøttes af kilder, som fastslår at romaerne nåede det Byzantinske rige omkring år 1040, men hvorvidt de migrerede frivilligt, for at undgå den nordøstlige udbredelse af islam, om de som ansatte for en stor hinduistisk hær, der kæmpede mod de invaderende muslimske ghaznavider, eller som fanger af seldsjukkerne nåede det Byzantinske rige, er ikke endelig påvist, dog er det et faktum, at der ud af de vandrende opstod et egentligt folk, med egen identitet, eget sprog og egne traditioner (Hancock 2003: 10, 14f, Fenger-Grøndahl 2008: 22).

¹³ ABO, MNS og Rh refererer til blodtyper.

I løbet af 1200-1400-tallet rejste romaerne ind i Europa, hvor de først slog sig ned på Balkan og sidenhen i Vesteuropa (Kemény 2005: 1, *ibid.*). På denne baggrund formodes migrationsruten til Ungarn at være gået fra Balkan gennem Valakiet til Transsylvanien, og fra Serbien til Ungarn (Kemény 2005: 1). Jf. kompleksiteten af romaernes historie, hersker der dog ligeledes usikkerhed omkring hvornår de første romaer indvandrede og bosatte sig i Ungarn; et dokument fra 1511 indikerer dog at der var romaer i Transsylvanien omkring år 1400, hvilket understøttes af et dokument fra regionen Brassó¹⁴ fra år 1416, der netop omhandler romaernes eksistens i Ungarn (*ibid.*).

I slutningen af 1600-tallet var der romaer bosat i alle egne af Ungarn (*ibid.*: 10). Disse erhvervede sig blandt andet som grovsmede, klejnsmede og musikanter, hvilket gjorde dem i stand til at forsørge sig selv (*ibid.*: 6ff). Romaminoritets nomadiske livsstil viste sig dog at være et problem for det ungarske samfund, og i årene 1753, 1761 og 1772 udstedte Maria Theresa og Joseph II dekretter der havde til formål at assimilere romaerne med det ungarske folk (*ibid.*: 15f). Således blev det fastslået, at romaer for fremtiden skulle refereres til som ”ny ungarer”, deres nomadelivsstil blev ulovliggjort og den ungarske landadel blev pålagt at sikre minoriteten permanent bolig, samt tildele dem landbrugsjord; endvidere blev det lovstridigt for to romaer at gifte sig, og yderligere blev der opretholdt et forbud mod at tale romani og spille sigøjnermusik (*ibid.*: 16). Dekreterne viste sig dog umulige at implementere, og i 1787 blev romaspørgsmålet taget af den politiske agenda (*ibid.*: 16f). Trods dekretternes underkendelse i 1787, påviste en folketælling i 1893 dog en ændring i romaernes livsstil, idet den fastslog at 89,2 pct. af romaminoriteten nu var ”permanent bosiddende”, 7,5 pct. var ”midlertidig bosiddende” og 3,3 pct. var ”omrejsende” (Kemény 2005: 28). Tællingen dokumenterede endvidere at 52 pct. af romaerne levede i segregerede områder, 38,6 pct. levede i blandede områder og 8,3 pct. levede i dels segregerede, dels blandede områder (*ibid.*).

There are villages in which some Roma, usually those working in the more disdained or filthy trades, live in segregation, while those working in more respected and clean trades tend to live dispersed among other local inhabitants (ibid.: 32)

Til sammenligningen angav en opgørelse fra 2003, at 72 pct. af den ungarske romaminoritet levede i segregation, hvorfor det kan konkluderes at de ungarske romaer var mere tilbøjelige til at leve

¹⁴ Tidligere en del af Kongeriget Ungarn, men i dag beliggende i det sydøstlige Transsylvanien, Rumænien.

blandt ikke-romaer i 1893 end i 2003 (ibid.: 66). Grunden hertil skyldes flere faktorer; blandt andet immigrationsbølgen af romaer fra Rumænien som ramte Ungarn i midten af det 19. århundrede¹⁵, viste sig at udfordre det ungarske samfund, idet denne romagrube holdt fast i deres egen kultur og traditioner (KUM 2004). Da kommunisterne kom til magten blev romaerne derfor underlagt en assimileringsspolitik, som undertrykte deres etnicitet og - stort set - satte alle i arbejde (Omar 2010). Kommunisternes opfattelse var nemlig, at hvis romaerne fik bedre økonomiske forhold så ville deres kulturelle identitet forsvinde (ibid.). Dette viste sig dog ikke at være tilfældet, og efter systemskriftet og overgangen til markedsøkonomi, hvor mange romaer mistede deres job, har arbejdsløshed og fattigdom været en udbredt tendens, hvilket blot har forstærket minoritetens bevidsthed om deres etniske identitet (Messing 2008: 462).

4.2 OMVERDENENS SYN PÅ ROMAMINORITETEN

Omverdenens negative holdninger til, og forestillinger om romaer, opstod da romabosættelser fremspirede i Europa i det 15. århundrede (Kopf 2012: 313). Befolkningerne anså romaerne som hedninge der spionerede for osmannerne, hvilket førte til religiøse uoverensstemmelser og sammenstød med majoritetsbefolkningerne i Europa (ibid.). Især den katolske kirke spillede en central rolle i skabelsen og udbredelsen af romaminoritetens image, idet den associerede romaernes mørke hud med ondskab og dermed proklamerede at minoriteten var i ledtog med djævelen (ibid. & Kemény 2005: 3).

”The conviction that blackness denotes inferiority and evil was already well rooted in the Western mind. The nearly black skins of many Gypsies marked them out to be victims of this prejudice” (Hancock 2003: 57).

Dertil ydede 1800- og 1900-tallets akademiske studier af ”Zigeunerkunde¹⁶” ligeledes stor indflydelse på romaernes image, da disse deklarerede romaernes etniske underlegenhed, kriminelle adfærd og dovenskab, hvilket senere viste sig at have afgørende betydning for nationalstaternes opfattelse af, og holdning til, romaer (Kopf 2012: 314). Ved nationalstaternes opblomstring i Europa, søgte den politiske elite nemlig at skabe homogenitet i befolkningerne og derved øge borgernes tilhørsforhold til nationalstaten; romaminoriteten blev således, i kraft af

¹⁵ I Rumænien var romaer blevet holdt som slaver i næsten 500 år (KUM 2004). Først i 1865 blev slaveriet ophævet og som følge heraf vandrede de tidligere slaver videre ud i Europa (ibid.).

¹⁶ Etniske studier af romaerne.

deres alternative livsførelse, stigmatiseret som ”de fremmede” og gjort til objekt for fordomme (ibid.). Omverdenens negative opfattelse af romaer blev dermed forstærket og gruppen ansås som en trussel mod borgernes sikkerhed (Kopf 2012: 314).

Anti-roma love og politikker, som i særdeleshed fokuserede på romaernes kriminelle karaktertræk, blev således effektueret i årene mellem 1500- og 1900-tallet og skabte præcedens for eksklusionen og diskrimineringen af minoriteten (ibid.). Omverdenens opfattelse ændrede dog karakter i det 20. århundrede, hvor det blev mere racistisk motiveret (ibid.). Fra 1930 blev romaerne således, ligesom jøderne, anset for racemæssigt underlegne og kategoriseret som en etnisk race der var uværdige til at leve (ibid.). Særligt Robert Ritter, grundlæggeren af Forskningsinstituttet for Racehygiejne i Berlin og nazisympatisør, søgte at finde sammenhængen mellem romaernes gener og deres ”kriminelle adfærd” (ibid.: 315). Ritters studier, som var baseret på tesen om, at romaer var, ”a primitive people, incapable of adapting to normal civilized life”, satte sit præg på datidens repressive racepolitik som endte i romaernes holocaust - Baro Porrajmos- hvor 1.5 millioner romaer blev dræbt (ibid., Fenger-Grøndahl 2008: 136).

Fra 1970'erne og frem til nutiden har folklorister søgt at studere romaernes kultur, historie og livsførelse. Romaernes stereotype image er dog også dominerende i den nutidige politiske debat, hvor de fremstilles som modpol til den moderne, rationelle og oplyste verden (ibid.). Nærværende afsnit vil således undersøge diskursen mellem romaminoritetens kultur og dennes integrations evne.

4.3 ROMA KULTUR OG IDENTITET

Roma er betegnelsen for en stor etnisk heterogen gruppe, hvoraf flere undergrupper udspringer, blandt andet Sinti (Manouche), Traveller, Lovari, Kalderash, Calé, Romungro, Vlach og Beás (Kopf 2012: 310). I Ungarn skelnes grundlæggende mellem tre grupper af romaer:

- *Romungro* - efterkommere af de første immigranter som tilpassede sig det ungarske samfund.
- *Vlach* – efterkommere af immigranterne fra Rumænien.
- *Beás (Boyash)* – efterkommere af immigranter der bosatte sig i det sydvestlige Ungarn og som talte en arkaisk rumænsk dialekt (Kemény 2002: 28).

Selvom ovenstående grupper alle tilhører det samme etniske fællesskab, skete der i starten af det 20. århundrede en splittelse i den ungarske romabefolkning, da Romungro romaerne ønskede at distancere sig fra Vlach og Beás romaerne (KUM 2004). Grunden hertil skyldes gruppens ønske om

at blive anset som ungarske statsborgere i stedet for 'romaer' og derved flytte fra de isolerede bosættelser (Szuhay: 242). Dette lykkedes dem dog aldrig, da de, hvor end de kom, var uønskede på grund af deres etniske baggrund (ibid.). Denne stigmatisering mener Romungro skyldes Vlach romaernes kriminelle adfærd, som gav hele den ungarske romabefolkning et dårligt ry (ibid.: 245). Romaminoriteten udgør således ikke en homogen gruppe, hvorved skikke og traditioner varierer fra gruppe til gruppe (Hancock 2003: XX). Romaernes kultur og identitet er derfor ikke monolitisk, og eftersom minoriteten lever geografisk spredt i socialt isolerede samfund findes forskellige romalivsformer (ibid.: 105). Trods dette dækker betegnelsen 'roma' dog over alle grupperinger inden for minoriteten, og selvom skikke og traditioner kan variere, eksisterer og praktiseres i en vis udstrækning samme kultur blandt romaer (ibid.: XX). Blandt andet hersker der en fælles tro i romasamfund på grundlæggende principper som solidaritet, respekt, renhed, broderskab og oprigtighed over for gruppen (Mayall 2004: 229ff). Selvom romaminoriteten dermed ikke udgør ét samlet folk, udgør de derimod en gruppe med en fælles bevidsthed om hvad de ikke er, nemlig gadže (ikke-romaer) (Hancock 2003: XX). Romaernes verdensopdeling kan således beskrives som dualistisk, idet der eksisterer en klar symbolsk skelnen mellem eksempelvis romaer og gadže (ikke-romaer), gud og djævlens, rent og urent, etc., en skelnen der principielt udgør en sontring og distancering mellem "os og dem" (ibid., Fenger-Grøndahl 2008: 96).

4.4 RROMANIPEN

Romakulturen udgør grundlæggende ikke en europæisk kultur, men har derimod stærke rødder i den østlige kultur (Hancock 2003.: 110). Livet i romasamfund er således reguleret af et adfærdskodeks, som er styret af en række trosforestillinger og levetforskrifter benævnt som Rromanipen, Rromipe eller Rromanija (ibid.: 58, 75). Rromanipen udgør en vigtig del af romaernes etniske identitet og har rod i det indiske ayurvediske princip om karma¹⁷ (på romani kintala) som er fundamental for romaernes verdenssyn (ibid.).

Grundlæggende for Rromanipen er renhedsforskrifterne og sontringen mellem rent og urent (Mayall 2004: 230f). Disse konkrete levetforskrifter og skikke repræsenterer et universelt sprog for romaminoriteten og udgør kernen af deres værdisæt. Centrale komponenter i romakulturen udgør således kendskabet til Rromani, ritualer og adfærdskodeks i forbindelse med renlighed, økonomisk, social og politisk organisering, samt en ideologisk separation fra gadže (Mayall 2004: 230f). Yderligere udgør skikke og sædvaner i forbindelse med graviditet, fødsel, dåb, pubertet,

¹⁷ Læren om individets handlinger.

jomfruelighed, påklædning, madlavning, hygiejne, ægteskab, død og begravelse kernen i romaernes særprægede tro og praksis (ibid.).

Rromanipen influerer således mange aspekter af hverdagen, samt definerer og fastholder grænsen mellem romaer og gadže, mellem ”os og dem” (Mayall 2004: 231). Blandt andet anses tiden romaer bruger uden for romasamfundet, dvs. blandt ikke-romaer, som usund, idet det dræner sjælen for spirituel energi (ibid.). Konsekvensen heraf er en ghettoisering og skabelsen af parallelsamfund, som fastholder og udvider kløften mellem romaminoriteten og den ungarske majoritetsbefolkning. I henhold til Putnam er konsekvenserne af romaminoritetens manglende samvær med det omkringliggende samfund skadelig for samfundsstrukturen, idet der skabes mistillid borgerne imellem, hvorved de sociale strukturer der holder samfundet sammen ikke kan opretholdes og dermed er der ingen social kapital. Selvom det ikke er alle romaer der praktiserer forestillingen om rent og urent, opfatter de romaer som gør, det at bryde renhedsforskrifterne som en risikabel handling, der må efterfølges af en periode med isolation (ibid.: 76, Fenger-Grøndahl 2008: 113). Ifølge Rromanipen kan den spirituelle energi kun genoplades ved at færdes indenfor romasamfundet, hvorved roma-individet må ekskludere sig fra majoritetssamfundet. Traditionelt set har opfattelsen i romasamfundene været, at samvær med romaer såvel som ikke-romaer, der ikke efterlever renhedsforskrifterne, skal undgås eller minimeres, da samvær med urene indebærer risici for besmittelse; eksponeres en roma således for uren adfærd, er han/hun sårbar over for onde kræfter (ibid.). Afgrænsningen mellem rent og urent opfattes dog ikke som etnisk betonet, men er derimod rituelt defineret (ibid.). Individer der således overholder romaminoritetens renhedsforskrifter vil betragtes som rene, hvorimod individer der ikke gør, vil betragtes som urene, hvilket er uanset individets etniske baggrund (ibid.). Romaer der overtager ikke-romaers kulturelle normer opfattes dermed som urene og vil blive udstødt af romasamfundet, hvorimod ikke-romaer som tillægger sig romaadfærd vil accepteres af romasamfundet. Millers borgerskabsbegreb kan dermed påvises at Rromanipen ikke kun svækker nationalitetsfølelsen blandt den ungarske romaminoritet, den ekskluderer romaerne fra majoritetssamfundet. Romaer vil således ikke være i stand til at opfylde borgerskabsbetingelserne, idet solidaritetsprincippet i Rromanipen kun gælder deres egen etniske gruppe. Skal romaer dermed indgå i fællesskabet på samme vilkår som etniske ungare, vil dette enten være på bekostning af minoritetens levestandarder og kulturelle identitet, eller på bekostning af majoritetskulturens værdier og normer der må integrere Rromanipen som en del af samfundsstrukturen.

4.4.1 EKSKLUDERENDE KULTUR

Rromanipen opfordrer dermed romaer til ikke at omgås gadže, hvorfor romakulturen kan karakteriseres som ekskluderende snarere end inkluderende (Hancock 2003: 58). Ifølge Putnam er samfundets sammenhængskraft afhængig af et stærkt civilsamfund, hvor individet via gensidig tillid kan dyrke fællesskabets relationer og indgå i sociale netværk (Putnam: 20f, 289). Når en samfundsgruppe som romaminoriteten således betragter det omkringliggende samfund som urent, og dermed ikke føler sig moralsk forpligtet til at varetage samfundets fælles interesser, idet de kun nærer tillid til deres egen etniske gruppe, vil social integration ikke være mulig da der ikke eksisterer nogen social kapital til at opretholde sammenhængskraften i samfundet. Social tillid kan derfor netop udgøre den underliggende årsag til hvorfor romaminoriteten ikke er blevet integreret i det ungarske samfund, idet der, i kraft af mistillid mellem romaer og ikke-romaer, ikke eksisterer nogen social kapital. Social tillid skal anses som et usynligt brændstof der skaber ekstra opdrift, hvorfor der kan argumenteres for, at renhedsforskrifterne ligger til grund for minoritetens manglende tilknytning til blandt andet arbejdsmarkedet, idet adskillelsen af rent og urent i romaernes praksis og forestillingsverden besværliggør samvær uden for romasamfundet, og dermed påvirker det ungarske samfund negativt (Tinggaard Svendsen 2012: 20, Fenger-Grøndahl 2008: 114). Putnam anser social tillid som betydningsbærende for borgernes syn på hinanden som medborgere, samt den indbyrdes solidaritet og tolerance (Putnam 2000: 134-147). Spørgsmålet vedrørende integrationen af den ungarske romaminoritet kan derfor på mange måder betegnes som en gordisk knude eller spørgsmålet om hønen og ægget, for hvis romaerne ikke anerkender det ungarske samfund og omvendt, kan der ikke dannes netværk og således heller ikke nogen social kapital. Samfund der fostrer netværk af gensidige tillidsrelationer er vitale for en nations virke og overlevelse, idet graden af social tillid netop er afgørende for, hvor godt demokratiet i samfundet fungerer. Romaminoritetens manglende sociale tillid til det ungarske samfund udgør derfor et alvorligt problem, idet mistilliden og den manglende gensidighed sætter demokratiet i Ungarn under pres og skaber parallelsamfund.

Kymlickas bestræbelse efter gruppendifferentierede rettigheder til nationale minoriteter og etniske grupper synes således – omend utilsigtet – at legitimere parallelsamfund som en del af samfundsstrukturen, idet det ikke fremgår hvori minoriteternes gensidighed eller forpligtelse over for samfundet skal bestå. Den ungarske forfatning og Nationalitetsloven af 2011, hvilken vil blive uddybet i afsnit 5.2, sikrer romaminoriteten individuelle og kollektive rettigheder, og støtter yderligere oprettelsen af lokale roma-selvstyre for at fremme integrationen. Miller påpeger at der

med rettigheder følger pligter, men i romaminoritetens tilfælde eksisterer der kun en forpligtelsen over for romafællesskabet og ikke over for det ungarske samfund, jf. den dualistiske verdensopdeling mellem ”os og dem”. Tildeling af særrettigheder, iht. Kymlicka, styrker dermed ikke borgerskabsfølelsen og gavner således heller ikke integrationen. Solidariteten i samfundet sikres derfor ikke via særrettigheder til kulturelle grupper, hvorfor Kymlickas rettighedstænkning, uden nogen betoning af minoriteters forpligtelse over for samfundet, synes ensidig og på bekostning af majoritetssamfundene, idet disse pålægges at tilgodese minoriteters kulturelle normer og værdier frem for deres egne.

4.4.2 MINORITETENS SELVISOLATION

Som nævnt tidligere udgør romakulturen en ikke-vestlig kultur (Hancock 2003.: 110). Således tager den blandt andet afsæt i det indiske kastesystem¹⁸, der har betydet, at minoriteten siden uvandringen fra Indien har været underlagt et kulturelt pres, som har krævet separation og eksklusion fra gadze-verdenen (Hancock 2003: 68). Romaer har således isoleret sig fra al unødigt social og fysisk kontakt med ikke-romaer, en kulturtilenelse der fortsat sker gennem børneopdragelse, hvor romabørn fra barnsbørn lærer at der eksisterer en klar opdeling mellem romaer og ikke-romaer (ibid.). I henhold til Kymlickas grundlæggende forestilling om en føderal ramme omkring ligeberettigede kulturer, er det derfor nærliggende at diskutere hvorvidt dette, såfremt alle kulturer skal anses som ligeberettigede, i en ungarsk kontekst ikke netop vil hæmme den sociale sammenhængskraft i samfundet. Ifølge Miller forbinder visse værdier det nationale fællesskab, men hvis alle kulturelle fællesskaber i samfundet er ligeberettigede, jf. Kymlicka, betyder dette at Ungarn skal anerkende romaernes norm- og værdisæt. Samfundet vil dermed skulle anerkende to sæt normer og værdier, hvilket ikke kun vil udfordre samfundets sammenhængskraft, men også sætte det ungarske retssamfund under pres. Den ungarske kultur vil dermed ikke have forrang i forhold til romakulturen, derimod vil alle kulturer være ligestillede og således skulle fungere i korrelation med hinanden. Men hvordan skal romakulturen kunne fungere i sameksistens med den ungarske kultur så længe der eksisterer en klar afstandstagen til gadze og verdenen uden for romasamfundet? Kymlickas forestilling om et samfund med plads til kulturel forskellighed uden at desavouere de universelle liberale principper, behovet for social og politisk orden samt social sammenhængskraft, vil derfor være svært opnåelig i en ungarsk kontekst da disse principper ikke indgår som en del af Rromanipens værdi- og normsæt. Trods Kymlicka og Honneth begge advokerer for en

¹⁸ Kastesystemet udgør et socialt hierarki. Skelnen mellem rent og urent (Kjærgaard 2005).

værdirelativisme som betragter alle kulturer som ligeværdige, er det bemærkelsesværdigt at notere, at ingen af de to teoretikere tager i betragtning at ikke alle kulturer er i stand til at anerkende andre kulturer, og nogle dermed ikke er integrerbare.

Ifølge Honneth vil den sociale integration altid finde sted som følge af den gensidige anerkendelses mekanisme (Honneth 2006: 64f), men i romaernes tilfælde eksisterer ingen gensidighed over for det ungarske samfund. Rromanipen udgør et værdisæt og levedokumenter, som klart modsiger sig ungarske normer og værdier, samt indbefatter en klar distancering til samfundet udenfor, hvorfor den gensidige anerkendelse ikke er forenelig med minoritetens trosforestillinger og levedokumenter. Yderligere er Kymlicka og Honneths fokusering på individets behov for anerkendelse ikke naturgiven i romakulturen, da det netop er solidariteten og respekten for fællesskabet (gruppen) der har forrang ift. det enkelte individ, hvilket er modstridende med FN's Verdenserklæring om Menneskerettigheder, som udgør individuelle rettigheder.

Integrationen af romaminoriteten vanskeliggøres således af kulturelle forskelle, idet romakulturen, bl.a. i form af renhedsdokumenter, distancerer sig fra den ungarske kultur og det liberale demokrati. Integrationen af romaminoriteten via tildeling af særrettigheder forudsætter dermed en legitimering og accept af Rromanipen samt praksis heraf, men samfundets anerkendelse af Rromanipen vil være en underkendelse af den ungarske kultur, og dermed en accept og anerkendelse af romaernes afstandstagen til ikke-romaer. Hvor den gensidige forpligtelse således skal foregå bliver svært for det ungarske samfund at definere.

Borgerdyder er ikke en del af romaernes verdensforestilling, hvorfor integrationen vil umuliggøres eftersom denne kræver respekt, åbenhed og samarbejde mellem alle samfundets borgere. Den gensidighed som både Honneth, Putnam, Kymlicka og Miller beskriver vigtigheden af, eksisterer således ikke hos den ungarske romaminoritet, hvormed anerkendelsen kun kan foregå envejs. Diskrimination tilskrives oftest majoritetskulturer, men jf. romaernes verdensopdeling påvises netop, at de som minoritet selv agerer diskriminerende (Hancock 2003: 58). I henhold til kastesystemet påvises romaernes sociale situation at være gået i arv fra generation til generation. Romaminoritetens sociale eksklusion skal således i høj grad opfattes som en konsekvens af deres egen livsførelse og afstandstagen til det ungarske samfund, idet de grundlæggende ikke deler samme forestilling om den nationale kultur som etniske ungare. Dette udfordrer de klassiske idealer om det fælles bedste, lighed for loven og borgernes pligter over for det politiske fællesskab, og kan dermed være en væsentlig forklarende faktor for, hvorfor romaminoriteten lever i segregation og på kanten af det ungarske samfund.

4.5 ROMAMINORITETENS SOCIALE ORGANISERING

I Romakulturen tillægges familien stor betydning og værdi, hvorfor alt centrerer omkring denne (Grigore 2005). Den nærmeste familie danner dermed rammen om livet i romasamfundet, og den udvidede familie fungerer som et socialt netværk hvori ressourcer deles, arbejde tilrettelægges, og mad tilberedes (Matras: 1). Romabosættelserne er dermed territorialt opdelt således at den nærmeste familie og den udvidede familie deler et område (ibid.). Romasamfundet kan derfor beskrives som et socialt samfund baseret på normer og værdier som overføres fra generation til generation, og starter ved barnets fødsel. Familien og den udvidede familie udgør således minoritetens sociale netværk, hvorved der i henhold til Putnam kan argumenteres for, at gensidigheden kun eksisterer over for denne. Dermed kan det diskuteres hvorvidt det netop er minoritetens sociale organisering inden for romasamfundet der hindrer udviklingen af medborgeridentiteten, og således hæmmer deres mulighed for at udvikle sociale relationer på tværs af skel samt deltage aktivt i det ungarske samfund. Som tidligere nævnt er solidaritetsprincippet essentielt i Rromanipen, hvor hensynet til "kollektivet" har forrang i forhold til hensynet til individet, men med udgangspunkt i romaernes sociale organisering kan der dog yderligere sondres i hvorvidt minoriteten kun føler solidaritet over for den nærmeste familie og den udvidede familie.

Traditionelt set bygger kulturen i romasamfundene på et patriarkalsk familiemønster, hvor magten er centreret hos manden i familien (Fenger-Grøndahl 2008: 314). En typisk romafamilie består dermed af en patriark, hans hustru, deres gifte sønner, svigerdøtre, børnebørn, samt ugifte sønner og døtre (Matras: 1). Mænd og kvinder har således forskellige roller og opgaver i familien, hvor kvinden typisk er ansvarlig for rengøring, madlavning og i nogle tilfælde de administrative forhold i forbindelse med familiens økonomi, er manden hovedforsørger og således hovedansvarlig for hele husholdningen (ibid.: 2, Matras: 2). Kvindens rolle i familien afhænger dog i høj grad også af hendes autoritet og position i romasamfundet (Grigore 2005). Fælles for mænd og kvinder er dog, at de først anses som fuldgyldige medlemmer af romasamfundet ved indgåelse af ægteskab (ibid.). Ægteskabet mellem to romaer sker kun i overensstemmelse mellem to samtykkende familier, og vielsen foregår gerne i hjemmet uden kirkens eller myndighedernes indblanding (ibid., Fenger-Grøndahl 2008: 68). Som en gift er det kvindens pligt at efterkomme sin mands vilje, og leve i overensstemmelse med og efter hans klans regler (Grigore 2005).

Traditionelt set er kvinder blevet gift tidligt (hvilket kan forklare hvorfor man ikke har indblandet myndighederne i giftermål), men i de seneste år er der sket et skred i traditionen idet flere kvinder prioriterer at få en uddannelse (Fenger-Grøndahl 2008: 305). Men trods forestillingen

om at mænd og kvinder skal nyde samme rettigheder og pligter i romasamfundet udbredes, er der stadig en forventning blandt nogle forældre i romasamfundene om, at deres døtre dropper skolen for at gifte sig og etablere en familie (Hammarberg 2010: 19). Presset fra det omkringliggende samfund, og især kvindernes øgede interesse for deres rettigheder og ligestilling, har således udfordret de traditionelle kønsroller og især mændene føler at deres position i samfundet er truet, hvorfor den udbredte afstandtagen til majoritetssamfundet i romamiljøet blot er blevet forstærket, som en del af kulturens overlevelsestrategi (Fenger-Grøndahl 2008: 364).

Romakulturen udgør dermed en vigtig del af romaernes kulturelle identitet og har stor betydning i alle aspekter af deres liv. Men såfremt den ungarske stat skal tolerere og anerkende romaernes kulturelle fællesskab, i henhold til Kymlicka, vil dette være i direkte konflikt med de liberale værdier som eksempelvis ligestilling mellem kønnene. Hensynet til minoriteters særlige kulturelle traditioner betyder nemlig i romaminoritetens tilfælde, at den ungarske stat således, til en vis grad, skal acceptere et solidaritetsprincipper der kun gælder inden for romasamfundet, tillade at der diskrimineres mellem kønnene og legitimere børneægteskaber. Dette vil dog ikke kun udfordre den sociale sammenhængskraft, men også retsstatens universelle liberale principper samt menneskerettighederne.

4.6 ROMAMINORITETENS FORHOLD TIL UDDANNELSE

Uddannelse har altid været en del af romakulturen, men har bestået i mesterlære inden for familien og slægten, snarere end den formaliserede uddannelse og undervisning i majoritetssamfundets institutioner (Fenger-Grøndahl 2008: 365). Romaer har dermed opfattet skolen som et redskab i majoritetssamfundets assimilationsforsøg, hvorfor de har foretrukket at uddannelsen foregik i romasamfundet, varetaget af familien og den udvidede familie. (ibid.). Skolen er således generelt blevet opfattet som en gadže institution, der grundlæggende strider mod Rromanipens levedorskrifter, hvorved der ifølge romaminoriteten eksisterer en disharmoni mellem skolen som institution og deres daglige liv og virke (Matras: 7, Hancock 2003: XX, 106). Trods dette, anerkender de fleste romasamfund i dag skolen som en obligatorisk og integreret del af deres liv, dog er der stadig en udbredt opfattelse i romasamfundet om, at skolen står i modsætning til deres moral- og værdisæt, hvorfor romaer søger at beskytte deres kulturelle identitet via dannelse og opdragelse i hjemmet, hvor romabørn lærer at stole på deres egen intuition frem for at følge stereotype gadže adfærdsinstruktioner (Matras: 7). Traditionelle romafamilier opdrager således børn til at deltage i alle familiens aktiviteter, heri også økonomiske. Derfor er det naturligt for romabørn,

at observere og deltage i familiens gøremål og efterhånden overtage dele af ansvaret for husholdningen (ibid.). I romasamfundet er det derfor essentielt at bidrage aktivt til familien, men det familieorienterede eller kollektivistiske livssyn, hvor familien og den udvidede familie har forrang, og dermed er overordnet individet, udgør et modsætningsforhold til skolens dannelsesideal, hvor individets dannelse og udvikling er i centrum. Dette kan dog ligeledes beskrives som et modsætningsforhold mellem de østlige og vestlige kulturidealer, idet individet i den vestlige kultur er i centrum, hvorimod fællesskabet i den østlige kultur vægtes højest. Ifølge Honneth er individets anerkendelse i alle tre sfærer essentielt for at leve et godt liv, men jf. anerkendelsessfærerne vil romaminoriteten have svært ved at opnå anerkendelse i den solidariske sfære, da der i Rromanipen er en klar afstandstagen til gadže, hvorved deltagelse og engagement i gadže-fællesskabet vil medføre udstødelse fra romafællesskabet. Anerkendelsen vil hermed aldrig kunne være gensidig.

I 2011 udgjorde over ti pct. af eleverne i den ungarske grundskole romaer, men trods dette besidder romaer et lavere uddannelsesniveau end etniske ungare, og er generelt fanget i en fattigdomsspiral med sociale problemer (Kertesi & Kézdi 2012: 19, Zoltán 2011). Ifølge Vidra, Fox & Horváth er konsekvensen heraf, at mange romaer ikke optages på almindelige skoler, hvormed de ikke får adgang til almindelig undervisning, men i stedet henvises til specialskoler der begrænser deres fremtidige muligheder og øger segregationen i det ungarske skolesystem (Vidra, Fox & Horváth 2013: 2). Det anslås at 15 procent af roma-børn ikke efteruddanner sig efter grundskolen, og ydermere fortsætter kun hvert femte romabarn i gymnasiet, sammenlignet med 57 % af ikke-romaer (Messing 2008: 462). I henhold til Fox, Vidra og Horváth skyldes dette diskrimination, men jf. romaernes forhold til uddannelse, kan det netop påvises, at trods uddannelse er en del af romakulturen, er det stadig hensynet til gruppen der vejer tungest, hvorved arbejde inden for romasamfundet prioriteres. Grunden til minoritetens manglende tilknytning til uddannelsessystemet skyldes således dels romaminoritetens familiemønster og rollefordeling, dels manglende uddannelse af undervisere til netop at håndtere de kulturelle forskelle (Kormany 2011: 26). Således kan der argumenteres for at tilknytningen og segregationen i uddannelsessystemet i høj grad er kulturelt betinget.

5. UNGARN OG MINORITETSLOVGIVNING

I nærværende afsnit vil en historisk gennemgang af Ungarns demokratiske udvikling afklare hvilke strømninger og tanker der ligger bag minoritetsloven af 1993, nationalitetsloven af 2011 samt den ungarske nationale strategi for social inklusion. Således søges via en analyse af disse, at undersøge hvilken betydning de har (og har haft) for romaminoriteten, samt belyse hvorvidt integration og inklusion vil være opnåeligt i kraft af den nationale strategi.

5.1 UNGARNS HISTORIE I ET DEMOKRATISK PERSPEKTIV

Efter sammenbruddet af det politiske system i Østblokken i 1989-1991, tilbagelagde Ungarn overraskende hurtigt distancen til det liberale demokrati (Møller & Skaaning 2010: 262f). Dette banede i 2004 vejen for landets optagelse i den Europæiske Union, men årsagen til Ungarns demokratiske transition skal tilskrives en årsagskæde af begivenheder, hvor især det ungarske civilsamfund spiller en signifikant rolle (ibid.).

Opbygningen af den moderne ungarske nationalstat tog sin begyndelse i første halvdel af det nittende århundrede, men først efter første verdenskrig, og underskrivelsen af Trianon-traktaten, blomstrede et nyt demokratisk styre op i Ungarn (Soós & Kákai 2011: 529). Dette system blev dog ødelagt af kommunisterne og deres allierede; Den Røde Hær i 1948, hvorved lokale regeringer blev erstattet af lokale institutioner der ingen autonomi havde (ibid.). Efter revolutionen i 1956 skete der dog en reorganiseringen af det kommunistiske parti, og et mindre aggressivt system og en forholdsvis moderat form for kommunisme, den såkaldte gullasch-kommunisme, blev etableret (ibid.). Årsagen hertil skyldtes især det ungarske civilsamfund, der var båret af sociale og politiske organiseringer (som til tider modsatte sig magthaverne), hvilke siden transitionen har spillet en afgørende rolle for Ungarns demokratiske udvikling (Møller & Skaaning 2010: 267). Således udgør Ungarn i dag et parlamentarisk demokrati, hvorfor Millers forestilling om medborgerskab kan påvise, at have haft reel betydning for det ungarske samfunds sammenhængskraft i forbindelse med dets demokratiske transition (ibid.: 265, Böss 2006: 269).

Den politiske udvikling i Ungarn har dog de seneste år været præget af en øget opmærksomhed på romaminoritets tilstedeværelse, idet de kulturelle forskelle udfordrer det ungarske demokrati. Tilslutningen til det højrenationalistiske parti Jobbik er således steget markant, samtidig med at den offentlige debat omkring marginalisering og diskrimination af landets romaer verserer, en diskussion der ikke kun overskygger samfundsdebatten i Ungarn, men derimod i hele Europa.

Udviklingen i Ungarn vækker bekymring i EU, idet landet gradvist har distanceret sig fra de traditionelle, parlamentariske demokratiske værdier, hvilket blandt andet kom til udtryk da Parlamentet vedtog en ny forfatning i 2011, som - stærkt inspireret af gamle ungarske værdier fra mellemkrigstiden – lægger stor vægt på en styrkelse af familien, kirken og nationen (Sandvig Brask 2013). Højrenationalismen i Ungarn er således siden kommunismens kollaps fremspiret og influerer den politiske agenda, hvor Jobbik har succes med deres markante anti-roma dagsorden. Den nye forfatning, som erstatter forfatningen af 1949 (revideret og tilrettet af lov XXXI af 23. oktober 1989) samt minoritetsloven af 1993, er ingen undtagelse, og ifølge EU underminerer den ikke kun mindretallets rettigheder, men forringer også niveauet af mindretallets beskyttelse (Europa-Parlamentet 2011). Spændingerne mellem romabefolkningen og etnisk ungare er dermed tiltaget, og Ungarn er blevet EU's demokratiske hovedpine. Med transitionen og demokratiseringen af det ungarske samfund in mente, er den historiske baggrund vital for forståelsen af det ungarske samfunds virke, samt dets forhold til minoriteter, i særdeleshed romaminoriteten. Nærværende afsnit vil således undersøge hvilken betydning den nye forfatning reelt har for romaernes rettigheder, i forhold til den tidligere forfatning, samt belyse hvorledes dette påvirker romaernes sociale situation i Ungarn.

5.2 MINDRETALSRETTIGHEDER OG BESKYTTELSE AF MINDRETAL SIDEN 1989

Fjendtligheden overfor romaminoriteten har især slået rod i de dele af landet, som har fået det økonomisk svært efter kommunismens fald (Kállai 2005: 288, Messing 2008: 462). Trods Ungarns demokratiske transition i 1989, der blandt andet bidrog til etableringen af retsstaten, blev landet ramt af et økonomisk tilbageslag, som påvirkede hele det ungarske samfund (Kállai 2005: 288). Den økonomiske tilbagegang og privatiseringen af statslige industrier viste sig dog især at have fatale konsekvenser for romaminoriteten, der dels på grund af diskrimination, og dels på grund af manglende faglige kvalifikationer, var blandt de første der blev afskediget ved statsselskabernes kollaps (Messing 2008: 462). 'Romaspørgsmålet' var under kommunismen blevet behandlet som et socialt problem, men efter kommunismens fald blev minoritetsspørgsmålet atter sat på dagsordenen, og i årene mellem 1990 og 1995 implementerede Ungarn en række love, der havde til formål at ændre og omstrukturere de retlige og institutionelle rammer (Horváth, Vidra & Fox 2012: 327, Kállai 2005: 288). Vigtigst var minoritetsloven af 1993, som endeligt anerkendte landets romaer som en etnisk minoritet (Kállai 2005: 308). Minoritetsloven var således både et udtryk fra ungarsk side om, at Ungarn ønskede at opfylde internationale krav om at forbedre romaminoritetens

situation samt levevilkår, men ligeledes også et ønske fra politisk side om at fremstille Ungarn i et mere positivt lys, idet man tilsigtede medlemskab af den Europæiske Union (ibid.: 299).

Grundlæggende anerkendte minoritetsloven af 1993 alle etniske eller nationale grupper, som havde været bosat i landet i mere end 100 år, og hvis medlemmer havde ungarsk statsborgerskab, som mindretal (ibid.: 301). Således blev i alt tretten nationale og etniske mindretal¹⁹ officielt anerkendt, og hertil præciserede loven hvilke af minoritetsgruppernes karakteristika man ønskede at beskytte og fremme:

The mother tongue, the intellectual and material culture, the historical traditions of the national and ethnic minorities who are Hungarian citizens and live in Hungary, and other characteristic qualities which support their minority status are considered aspects of their identity as individuals and as a community (Act LXXVII of 1993 on the Rights of National and Ethnic Minorities).

Yderligere fastslog artikel 16 i loven mindretallenes rettigheder:

It is the right of minorities to cultivate and develop their historical traditions and language, to preserve and enrich their intellectual culture, and their culture as incarnated by physical objects (Act LXXVII of 1993 on the Rights of National and Ethnic Minorities).

I henhold til bestemmelserne i loven af 1993, fik de nationale og etniske mindretal tildelt vetoret for så vidt angik anliggender som uddannelse, kultur, traditioner, lokale medier samt brug af mindretallenes sprog (ibid.: 302f). Yderligere gav minoritetsloven mindretallene ret til at påberåbe sig kollektive rettigheder, hvilket blandt andet bevirkede oprettelsen af lokalt styrende organer for mindretal (Kállai 2005: 300). Således fik de tretten officielle nationale og etniske mindretal tildelt retten til lokalt og nationalt selvstyre, både for at øge demokratiseringen, men også for at beskytte minoriteternes kulturelle identiteter:

In consideration of the fact that self-governments form the basis of democratic systems, the establishment of minority self-governments, their operation and the resulting cultural

¹⁹”Article 61 (1) ... the following ethnic groups qualify as ethnic groups native of Hungary: Bulgarian, Gypsy, Greek, Croatian, Polish, German, Armenian, Romanian, Ruthenian, Serbian, Slovakian, Slovenian and Ukrainian” (Act LXXVII of 1993 on the Rights of National and Ethnic Minorities).

autonomy is regarded by the National Assembly as one of the fundamental preconditions of the special enforcement of the rights of minorities (Act LXXVII of 1993 on the Rights of National and Ethnic Minorities²⁰).

Herved var der i 1994, 477 lokale roma selvstyrer og i 2006, 1100 lokale roma selvstyrer (Horváth, Vidra & Fox 2012: 328). Trods retten til selvstyre udgør en vital del af minoritetsloven af 1993, og umiddelbart skulle beskytte og støtte de tretten anerkendte minoriteter, er det bemærkelsesværdigt at det ikke har ændret romaminoritets sociale situation. Selvom der i dag findes flere politiske roma-partier²¹ på lokalt plan, har ingen af dem vundet direkte repræsentation på nationalt plan (ibid.). Tættest er Lungo Drom, der qua deres koalition og samarbejde med FIDESZ, ved valget i 2010 fik valgt én kandidat i parlamentet (Balogh 2012: 246). Den mangelfulde politiske repræsentation af romaer på nationalt plan mener romaforskerne Horváth, Vidra og Fox skyldes diskrimination, idet selvstyre systemets opbygning, ifølge dem, er tilpasset og skræddersyet de nationale mindretals behov og ikke det etniske romamindretal (ibid.). Således mener de, at selvstyre systemet snarere skal opfattes symbolsk, idet det ikke har nogen reel indflydelse på det politiske liv (Horváth, Vidra & Fox 2012: 328).

Det er dog vigtigt at påpege, at minoritetsloven af 1993 ikke tildelte minoriteter særlige privileger. Minoritetsrettighederne skal derfor hverken anskues som et offer på bekostning af majoritetsbefolkningen, ej heller et privilegium for mindretallene, men derimod som et sæt af rettigheder der anerkendte diversiteten i samfundet med respekt for individet og den sociale fred, jf. den pluralistiske opfattelse (Kállai 2005: 300).

Med minoritetsloven gav det ungarske samfund således romaminoriteten hjemmel til at praktisere deres kultur, men trods Ungarn lovformeligt i minoritetsloven af 1993 anerkender romaer som en minoritet, og fremsætter nogle retningslinier til fremme og beskyttelse af deres kultur, vidner romaernes nuværende situation om, at kulturforskellene er for store, hvorfor der kan argumenteres for at romakulturen grundlæggende er uforenelig med den ungarske. Grunden hertil skyldes især den ideologiske separation fra majoritetssamfundet, som grundlæggende umuliggør integration. Minoritetens egen isolation fra det omkringliggende samfund, er således ødelæggende for dannelsen af gensidige netværk og relationer, idet deres adfærd undergraver det nationale fællesskab. Med udgangspunkt i Millers borgerskabsbegreb, der påpeger vigtigheden af gensidig solidaritet, er Rromanipen og den kulturelle adskillelse mellem romaer og gadže, ”os og dem”, den største

²⁰ Præambel

²¹ Eksempelvis: Lungo Drom og the National Forum of Hungarian Gypsies (MCF).

barriere for integrationen af romaer, grundlæggende fordi der heri ikke eksisterer en solidaritetsfølelse mellem den ungarske romaminoritet og den ungarske majoritetsbefolkning.

5.3 DEN UNGARSKE FORFATNING – NATIONALITETSLOVEN AF 2011

Siden FIDESZ²² ved valget i 2010 vandt en jordskredssejr, har partiet, sammen med deres koalitionspartner, kristendemokraterne (KDNP), nydt godt af deres to tredjedele flertal i parlamentet, idet det grundlæggende har givet dem mulighed for at ændre og gennemføre reformer uden om oppositionen. Den 19. december 2011 vedtog det ungarske parlament således en ny nationalitetslov²³, som erstatter mindretalsloven af 1993. Nationalitetsloven udgør en del af den fornyede ungarske forfatning, som trådte i kraft den 1. januar 2012, og som har bragt Ungarn i et politisk stormvejr i EU (Venice Commission 2012, Ritzau 2013). EU har sået tvivl om Ungarns overholdelse af en række demokratiske grundprincipper, og dette har givet anledning til alvorlig bekymring for demokratiet (ibid.). Grunden hertil skyldes især regeringskoalitionens brug af sit to tredjedeles flertal til at omstøde forfatningsdomstolens afgørelser, de mange forfatningsændringer som har fundet sted ad flere omgange siden 2011, samt den uforholdsmæssigt udbredte anvendelse af kardinallove, som ifølge Europarådet går imod de demokratiske principper (Ritzau 2013).

Debatten om demokrati, minoritetsrettigheder og selvstyre for minoriteter, giver således anledning til en analyse af den ungarske forfatnings artikel XXIX, som fastslår at:

(1) Nationalities living in Hungary shall be constituent parts of the State. Every Hungarian citizen belonging to any nationality shall have the right to freely express and preserve his or her identity. Nationalities living in Hungary shall have the right to use their native languages and to the individual and collective use of names in their own languages, to promote their own cultures, and to be educated in their native languages.

(2) Nationalities living in Hungary shall have the right to establish local and national self-governments.

(3) The detailed rules for the rights of nationalities living in Hungary and the rules for the elections of their local and national self-governments shall be defined by a cardinal Act.

(The Fundamental Law of Hungary - 25 April 2011).

²² Hungarian Civic Alliance – FIDESZ er et nationalkonservativt parti.

²³ The Act CLXXIX of 2011 on the Rights of Nationalities

Hertil uddyber nationalitetsloven af 2011:

Hungary protects minorities, enables them to foster their culture and use their mother tongues, provides education in their mother tongues, enables them to use names in their own languages and to collectively take part in public affairs, promotes the attainment of their cultural autonomy and guarantees the right of their actual communities to self-administration and self-government.

(The Act CLXXIX of 2011 on the Rights of Nationalities)

Nationalitetsloven af 2011 gælder de samme tretten nationale og etniske mindretal, som angivet i minoritetsloven af 1993 (ibid.). Jf. den ungarske forfatnings artikel XXIX og nationalitetsloven af 2011 tildeles minoriteter således ligeledes, ligesom i minoritetsloven af 1993, rettigheder til at bevare deres distinkte kulturer. Ifølge Miller er et samfunds sammenhængskraft i fare, såfremt samfundsborgerne kun er rettighedskrævende, men ikke føler en forpligtelse over for samfundet. I henhold til den ungarske forfatnings artikel XXIX og nationalitetsloven af 2011, forpligter den ungarske stat sig over for romaminoriteten, men heri ligger ligeledes en forventning fra ungarsk side om, at minoriteten føler en gensidig forpligtelse til at bidrage til samfundet, jf. solidaritetsprincippet og medborgerskabsprincippet. I romaminoritetens tilfælde synes dette dog problematisk, idet denne form for solidaritet grundlæggende er i modstrid med Rromanipens norm- og værdisæt. Medlemskabet af det nationale fællesskab, i dette tilfælde det ungarske, fordrer ikke kun, at romaer tilslutter sig de fælles politiske rammer for samfundet, men også at romaer lever et liv i fællesskab inden for disse rammer. Nationalitetsloven af 2011 påpeger således, at den ungarske stat muliggør fremme af minoriteters distinktive kulturer, i forhold til minoritetsloven af 1993, som pålagde staten at forsvare minoriteternes ret til at sikre fremme af deres distinktive kulturer, jf. artikel 16. Hermed søger den ungarske stat via det demokratiske medborgerskab at myndiggøre romaminoriteten, således at de i samspil med den øvrige befolkning vil være i stand til at varetage deres egen og samfundets fælles fremtid, og have medbestemmelse og indflydelse i samfundsbeslutninger. Nationalitetsloven pålægger således først og fremmest ansvaret for bevarelse og fremme af romaminoritetens kultur og sprog til minoriteten selv, hvorved den ungarske stat søger at styrke romaernes tilknytning til det ungarske samfund ved at gøre borgerskabet til en aktiv rolle, snarere end blot en retslig status, jf. Millers borgerskabsbegreb. Ifølge Miller vil et øget fokus

på forfatningen nemlig ikke få borgeren til at opleve sig som medborger, men fremmer derimod snarere en asocial rettigheds- og kontrakttænkning (Böss 2006: 269).

Nationalitetsloven søger således blandt andet at fremhæve vigtigheden af kulturbevarelse for at forbedre situationen for minoritetsgrupperne i det ungarske samfund. Dette synes i romaminoritetsens tilfælde dog kun at legitimere minoritetens isolering fra det omkringliggende samfund (ibid.). Grunden hertil skyldes ifølge Putnam, at romaminoriteten udgør et introvert netværk, idet deres kultur afgrænser gruppens relationer til det ungarske samfund og udelukkende orienterer sig indadtil. Romaminoritetsens netværk indeholder dermed kun afgrænsende social kapital og ingen brobyggende social kapital, hvorved det kan karakteriseres som et uproduktivt netværk. I henhold til nationalitetsloven af 2011 tildeles minoriteter særlige rettigheder til at bevare og udvikle deres identitet, men grundlæggende udgør romaernes etnicitet en afgrænsende faktor, hvorfor implementeringen af love som fremmer mulighederne for gruppestyrkelse og kulturel selvbestemmelse, snarere end at fokusere på individuelle rettigheder, er yderst problematisk for minoritetens integration og inklusion i samfundet og det ungarske samfunds sammenhængskraft.

5.4 DEN UNGARSKE NATIONALE STRATEGI FOR SOCIAL INKLUSION

Spørgsmålet om integrationen af den ungarske romaminoritet har, i varierende grad, præget den politiske dagsorden i Ungarn de sidste 20 år (Fruszina 2012: 13). Således er forskellige strategier og handlingsplaner blevet implementeret for at forbedre situation for socialt udsatte grupper i landet, herunder romaminoriteten, blandt andet "*the Joint Inclusion Memorandum on Social Inclusion*²⁴, *National Action Plans*²⁵, *Employment Action Plans*²⁶ og *Roma Government Programme*²⁷" (ibid.). Nødvendigheden af en øget integrationsindsats er en realitet for det ungarske samfund, hvorfor FIDESZ har gjort det til et væsentligt punkt på deres politiske agenda, dels på grund af et øget pres fra EU, dels på grund af romaminoritetsens socioøkonomiske problemer (ibid.). Som et led i deres romastrategi er der oprettet et særligt departement for mindretal, hvis primære opgave er at iværksætte en bred social dialog, udarbejde forslag til forbedringer af operationelle forhold samt muligheder for større administrativ selvbestemmelse, og et policy koncept for romaernes sociale inddragelse i lokalsamfundene (ibid.: 14).

²⁴ Fra 2004

²⁵ Bl.a. *Action Plan for 2004-2006* samt *Action Plan for 2008-2009*

²⁶ Bl.a. *The National Action Plan for Employment 2004-2006*

²⁷ *Strategy Plan of the Decade of the Roma Inclusion 2007*

Da Ungarn i første halvår af 2011 varetog formandskabet for EU, var udmøntningen af en fælleseuropæisk romastrategi blandt det ungarske formandskabs højeste prioriteter. Hermed erkendte Ungarn behovet for en målrettet indsats på nationalt samt EU-plan, for at reducere fattigdom, mindske regionale forskelle samt forbedre romaminoritetens sociale situation. I april 2011 vedtog Europa-Kommissionen en *EU-ramme for de nationale strategier for romaernes integration frem til 2020*, og tilskyndede medlemsstaterne at udarbejde eller revidere deres nationale strategier for inklusion af romaer inden udgangen af 2011 (KOM 2011: 9). Jf. reformprogrammet opfordrede Kommissionen de nationale regeringer til at udforme, gennemføre og overvåge de nationale strategier i tæt samarbejde, og i løbende dialog med romasamfundene samt de regionale og lokale myndigheder (KOM 2011: 9). Således underskrev den ungarske regering og det Nationale Roma Selvstyre (ORÖ²⁸), den 20. maj 2011 rammeaftalen, hvilken ikke kun danner baggrund for en fælles beslutningsproces, men også påpeger ORÖs deltagelse i alle beslutninger omhandlende beskæftigelse og uddannelse af romaer (ibid.). I november 2011 blev den nationale strategi for social inklusion²⁹ endeligt godkendt af den ungarske regering (Fruszina 2012: 3, OSCE 2012: 1).

5.4.1 STRATEGIENS MÅLSÆTNINGER

Den ungarske nationale strategi for social inklusion fremlægger en handlingsplan til at reducere ekstrem fattigdom, børnefattigdom og forbedre romaminoritetens sociale situation i samfundet. Med henvisning til specialets problemfelt, afsnit 1.2, anslås cirka 1,2 millioner af den ungarske befolkning at leve i ekstrem fattigdom, heraf skønnes mellem 500.000 og 600.000 at tilhøre romaminoriteten (Kormany 2011: 6). Trods strategien er en national strategi, kan dens sigte i høj grad tilskrives den ungarske romaminoritet, men frem for at behandle romaintegration som et udelukkende fattigdomsproblem forsøger handlingsplanen at behandle det som et nationalt anliggende (ibid.: 6f). Strategiens hovedmålsætninger omfatter dermed følgende fokusområder:

- *Reduce the rate of people living in poverty or social exclusion,*
- *Reduce the social arrears of disadvantaged children and weaken trends underpinning inter-generational transmission of poverty,*

²⁸ Országos Roma Önkormányzat, herefter ORÖ.

²⁹ The Hungarian National Social Inclusion Strategy – extreme poverty, child poverty, the Roma (2011-2020).

- *Reduce social differences between the Roma and non-Roma population* (Kormany 2011: 15).

Hertil vedrører de horisontale aspekter af strategien en øget indsats i forhold til romakvindes sociale situation, diskrimination samt territorial segregation (ibid.). Ydermere udgør de grundlæggende principper i strategien følgende:

- *Aktivering*: Fokus på beskæftigelsesindsatsen således at arbejdsdygtige ledige kommer i arbejde, og derved påtager sig ansvaret for deres eget liv.
- *Opfyldelseskriterier*: gensidige forventninger og forpligtelser til folk der modtager sociale ydelser.
- *Koordinering*: forene forskellige politikker
- *Kompleksitet*: i områder med høj fattigdom skal politikker vedrørende uddannelse, arbejde, sundheds- og boligområdet koordineres og synkroniseres.
- *Kontrol*: etablering og drift af et overvågningssystem som kan måle effektiviteten af programmerne (oversat efter: Balog 2011).

Qua ovenstående tiltag søger den ungarske stat at give borgerskabsbegrebet en anden dimension end blot det rettighedssigtede. Den nationale strategi påpeger således, ligesom nationalitetsloven af 2011, at borgerskabet skal ansues som en aktiv rolle, som den ungarske stat forventer at samfundsborgeren udfylder. Det ungarske borgerskab tildeler individet rettigheder, men med disse rettigheder følger nogle pligter. Jf. opfyldelseskriterierne, er der således blandt andet en forventning til folk som modtager offentlige ydelser om, at såfremt de er arbejdsdygtige, så står de til rådighed for arbejdsmarkedet og er aktive i deres jobsøgning (Kormany 2011: 82).

Mandatory cooperation with the employment service is an expectation vis-à-vis those receiving unemployment benefits, while the employment service is required to keep track of the individual's attempts to find a job (ibid).

Strategien er dermed et opgør med offermentaliteten³⁰, og således et tilsagn til individet (romaer) om at påtage sig et personligt ansvar, i.e. individet har ansvaret for sit eget liv.

³⁰ Uddybes i kapitel 6

I henhold til aftalen mellem regeringen og ORÖ, er strategiens målsætning inden 2015, at inkludere: 100.000 arbejdsløse romaer på arbejdsmarkedet, 50.000 romaer i erhvervsuddannelser for voksne, 80.000 romaer i programmer der styrker deres kompetencer (så som læsning og skrivning), 20.000 unge romaer i erhvervsuddannelserne, og 5.000 romaer i de videregående uddannelser (ibid.: 66f, 79). Uddannelses- og beskæftigelsesområde anses herved som nøglen til en vellykket inklusion. Men idet inklusion og integration skal opfattes som en gensidig proces, jf. Honneth, er det vigtigt at påpege romaernes egen andel i denne proces; for at kunne blive anerkendt og integreret kræves, at minoriteten selv anerkender det ungarske samfund.

5.4.2 ROMAMINORITETENS SOCIALE SITUATION

Nationalitetsloven af 2011 og den ungarske nationale strategi for social inklusion, danner således rammen om en strategi, hvis sigte blandt andet er at forbedre romaminoritetens sociale situation og tilknytning til det ungarske samfund. Med udgangspunkt i romakulturens norm- og værdisæt vurderes dette dog at være meget vanskeligt, idet romaerne grundlæggende befinder sig i en meget svær sociale situation. Således anslås knap 57 pct. af romaminoriteten at leve i segregerede områder med ringe eller ingen økonomisk vækst, blandt andet i Borsod-Abaúj-Zemplén og Szabolcs-Szatmár-Bereg, begge regioner i det nordøstlige Ungarn (REF 2007: 14).

Trods den nationale strategi tilstræber inklusion af romaer ved hjælp af en målrettet indsats på blandt andet arbejds- og uddannelsesområdet, kræver borgerdyder og medborgerskab dog social kapital, og i forhold til en analyse publiceret i 2009 af OKRI - *the National Institute of Criminology* – synes det uvist hvordan denne kan udvikles i romasamfundet (Leither 2009). I analysen fra OKRI fremgår kompleksiteten af minoritetens problemer, idet det påpeges, at der i romabosættelserne ikke eksisterer egentlige fællesskabs- eller solidaritetsfølelser, men at indbyggerne principielt kun deler et skæbnefællesskab (ibid.). Grunden hertil skyldes de degraderede levevilkår som romaerne lever under, med udbredt alkoholisme, åger og vold (ibid.). Ydermere fremhæves, at romaerne selv holder hinanden nede i et indviklet kastesystem med fælles fattigdom, idet de, som søger at bryde ud af romabosættelserne ekskluderes fra fællesskabet og fryses ude (ibid.). OKRI's analyse påviser dermed at der ikke eksisterer nogen social tillid i romasamfund, og derved heller ingen social kapital. I henhold til Putnam er disse områder præget af fattigdom og arbejdsløshed, hvilket er i fuld overensstemmelse med romaminoritetens sociale situation; således var arbejdsløshedsraten i 2011 blandt romaer 50 pct., hvorimod den blandt den resterende befolkning var 24 pct. (UNDP 2011). Dette understøtter hermed blot Putnams teori yderligere. Men trods OKRI's analyse konkluderer at

romasamfundet i realiteten kun er efterladt med et skæbnefællesskab, er det bemærkelsesværdigt at romaminoriteten fortsat værner om deres kulturelle værdisæt og principper, snarere end de ungarske. Således danner romaminoriteten ramme om en stor samfundsgruppe, som grundlæggende ikke identificere sig med det ungarske samfund eller den ungarske majoritetsbefolkning, til trods for at de som minoritet har været bosat i Ungarn i flere århundreder.

Den nationale strategi for social inklusion er blot en, af mange forskellige tiltag, som Ungarn gennem de sidste årtier - delvis forgæves - har iværksat for at integrere og inkludere landets romaminoritet³¹. I kraft af den nuværende situation, kan der således argumenteres for, at de disse fejlslagne politikker, er den direkte årsag til den repressive udvikling i ungarsk politik, hvor Jobbik er blevet båret frem af deres anti-roma kampagner. Yderligere udgør romakulturen grundlæggende en ekskluderende kultur, hvor især Rromanipens norm- og værdisæt udgør et modsætningsforhold til de ungarske, hvilket dermed står i skærende kontrast til statens ønske om at integrere og inkludere minoriteten i samfundet. Romaminoritetens sociale arv og deres kulturelle identitet kan således være en forklaring på minoritetens manglende integrationsevne, idet romaernes kulturelle bånd er så stærke, at de påvirker adfærden for alle personer i romasamfundet, hvorved den nationale strategis sigte, vedrørende integrationen og inklusionen af minoriteten, synes svært opnåeligt.

³¹ Jf. førnævnte politikker i afsnit 5.4 - the Joint Inclusion Memorandum on Social Inclusion, National Action Plans, Employment Action Plans, Roma Government Programme.

6. DISKRIMINATION OG MARGINALISERING AF ROMAMINORITETEN

Romaminoriteten har historisk set altid været ofre for diskrimination, marginalisering og fordomme, dette både politisk, socialt og økonomisk (Barany 1994: 323, Amnesty International 2009). Romaernes problemer er først og fremmest sociale, idet romasamfundet er præget af høj arbejdsløshed, fattigdom, manglende uddannelse og diskrimination (Fenger-Grøndahl 2012). Ifølge romaforsker Malene Fenger-Grøndahl har disse problemer dog ikke meget med romakulturen at gøre, denne opfattelse dementeres imidlertid af romaforsker Zoltan Barany, der mener at romaerne selv har bidraget til stigmatiseringen af deres egen gruppe: ”... *the Roma themselves have cultivated their marginal status by preserving their distinctive identity and resisting recurrent attempts at assimilation and integration by dominant groups in the area*” (Barany 1994: 323). Trods forskellige politiske systemer, og derved forskellige holdninger til og løsninger på romaspørgsmålet, har dette ikke haft en mærkbar virkning på marginaliseringen af romaer (ibid: 324). Grunden hertil skyldes både majoritetsbefolkningernes negative og stereotype opfattelser af romaer, men i høj grad også romaminoritetens modvilje mod at assimilere sig og tilpasse sig samfundets sociale forventninger og normative krav (ibid.).

I den verserende debat vedrørende integrationen af den ungarske romaminoritet eksisterer en alt for ensidig fremstilling af romaer som ofre for diskrimination og marginalisering, dette af blandt andre John Fox, Zsuzsanna Vidra og Anikó Horváth, Malene Fenger-Grøndahl samt CSO'er og NGO'er som Amnesty International og HCLU³². Ingen af de ovenstående synes at behandle det kulturelle aspekt af minoritetens manglende integration i samfundet, hvorved dette helt udelades af diskussionen. En alt for ensidig fremstilling af romaer som ofre for diskrimination og racisme kan dog i sidste ende vise sig at have uheldige konsekvenser, idet minoritetens opfattelse af sig selv som ofre bliver en del af deres identitet, hvorved de ikke føler sig forpligtet over for det ungarske samfund, og således ikke påtager sig et personligt ansvar for deres situation eller handlinger. Blandt andet beskriver Amnesty International i 2009, samt i en nylig publiceret rapport fra 2013 situationen for den ungarske romaminoritet som følgende:

Romaerne skal have de samme rettigheder som alle andre europæere. De skal beskyttes mod racistiske overgreb og have adgang til retssystemet og det politiske system. De vedvarende krænkelse af romaernes menneskerettigheder skal stoppe nu (Amnesty International 2009).

³² Hungarian Civil Liberties Union

The Romani community in Hungary is severely affected by marginalization and discrimination in access to education, housing and employment. Romani children are frequently placed in special education designed for children with mental disabilities and are segregated in separate Roma-only classes and schools. (Amnesty International 2010: 9).

Den offentlige diskussion synes således ensidigt præsenteret og socialt konstrueret af romaforskere, CSO'er og NGO'er. Romaminoritetens selvværdssættelse bremses af gruppens stigmatisering som ofre, hvilket jf. Honneth, udelukker dem fra muligheden for at leve det gode liv. Diskussionen vedrørende den ungarske romaminoritet fremstår dermed endimensionel, hvorved der kan stilles spørgsmålstejn ved hvorfor der ikke fokuseres på minoritetens personlige ansvar og pligtfølelse over for det ungarske samfund. Det medborgerskabsprincip som Miller beskriver vigtigheden af, eksistere således ikke i debatten vedrørende integrationen af den ungarske romaminoritet. Rettigheder og pligter følges dog ad, men så længe dette ikke anerkendes af romaminoriteten, den ungarske regering, EU, CSO'erne og NGO'erne, vil det være umuligt at skabe lige muligheder for alle borgere, som Putnam ønsker det, og derved gøre romaminoriteten til medborgere på lige vilkår med den ungarske majoritetsbefolkning.

Trods romaernes identitet er præget af den ungarske majoritets syn og forestilling af hvordan de er som minoritet, kan det diskuteres hvorvidt romaminoriteten overhovedet kan integreres i et samfund der bygger på demokratiske principper. Ifølge Kommissionen har Ungarn med den nationale strategi for social inklusion taget væsentlige skridt til at forbedre koordineringen af bestræbelserne for en bedre indsats på integrationsområdet for landets romaer, samt styrket dialogen med lokale og regionale myndigheder (European Commission 2013). Ifølge Putnam vil der dog ikke skabes en demokratisk forståelse i lukkede og indadvendte fællesskaber, som eksempelvis romasamfundet, idet der hersker en kollektiv kultur som har rod i traditioner og sædvaner, som er grundlaget for kollektivets fællesskabsfølelse. Et fællesskab som romaminoritetens karakteriseres som producent af afgrænsende social kapital, hvilket også er tilfældet med den paramilitære enhed Magyar Garda³³, den ungarske kirke derimod udgør et fællesskab der er åben og udadvendt, og producerer dermed brobyggende social kapital (Cartwright, Sik & Svensson 2008: 4). Kirken, der blandt andet laver diakonalt arbejde, underviser og uddeler mad og tøj, kan således meget vel være en vigtig brik i integrationen af romaminoriteten, idet den kan være med til at skabe en gensidig

³³ Den ungarske garde

tillid og forståelse mellem romaer og ikke-romaer, og således skabe grobund for nogle fælles normer og værdier, trods forskellene i kulturerne.

Putnams teori, der tager udgangspunkt i et kommunitaristisk perspektiv, tillægger lokale civile forbindelser stor betydning, hvorfor civilt engagement og frivillige foreninger fremhæves som faktorer der højner effektiviteten i det moderne samfunds institutioner. I tråd hermed påpeger Kommissionens da også i deres situationsrapport fra 2013 om romaerne, at der stadig er plads til at øge indsatsen og involveringen af organisationer i civilsamfundet (European Commission 2013).

6.1 ROMACIVILSAMFUNDET

Præget af det politiske klima efter kommunismens fald, var udviklingen af roma-civilsamfundet i 1990'erne hovedsageligt et projekt drevet af den politiske elite og internationale donorer, som kanaliserede betydelige finansielle ressourcer til at støtte demokratisering, menneskerettigheder samt mindretals spørgsmål (Kóczé 2013). Romaforsker Nidhi Trehan beskriver således udviklingen af roma-civilsamfundet som "external to the Roma community", idet det primært var styret af "individually-minded human rights entrepreneurs", der brugte romaminoriteten som grobund for deres politiske karrierer (UNDP 2012). NGO'er og CSO'er har således de sidste årtier på internationalt plan søgt at sætte ekstra fokus på romaminoriteten og de krænkelse, der sker af menneskerettigheder, deres sociale udstødelse samt den utilstrækkelige civile og politiske repræsentation af minoriteten (Kóczé 2013, Amnesty International 2009). Ifølge EU's kommissær for retlige anliggender, Viviane Reding, udgør CSO'erne da også et vigtigt instrument for integrationen og inklusionen af romaminoriteten: "*Civil society organisations are the eyes and ears for Roma people on the ground...*" (European Commission 2013). Det er således bemærkelsesværdigt, at en nylig publiceret rapport fra UNDP har fastslået, at størstedelen af de marginaliserede romasamfund ikke har forbindelse til CSO'erne og deres aktiviteter (Kóczé 2012, Kóczé 2013).

Roma-civilsamfundet har således primært søgt at øge opmærksomheden omkring minoritetens sociale situation via et øget fokus på international menneskerettighedslovgivning (Kóczé 2013). I stedet for at arbejde med at mobilisere de marginaliserede romasamfund på lokalt plan, har civilsamfundsorganisationerne haft fokus på fremme og udvikling af politikker til fordel og gavn for romaminoriteten (ibid.). Det ensidige fokus på anerkendelse i den retslige sfære har dog vist sig ikke at bidrage til minoritetens anerkendelse i hverken privatsfæren eller den solidariske sfære og dermed ikke gavnet integrationen. Lovgivning og udformning af politikker på romaområdet har

således vist sig ikke at være den hele løsning, tværtimod, CSO'ernes manglende involvering af romasamfundet har skabt ubalance mellem civilsamfundet og staten, hvilket har resulteret i en afkobling af romaerne (Andersen & Larsen 2004: 175). Trods der unægtelig var et behov for øget opmærksomhed på menneskerettighedsområdet i 1990'erne, har dette, efter implementeringen af antidiskriminationslove, ikke samme relevans anno 2013. På nuværende tidspunkt består civilsamfundsorganisationernes vigtigste rolle derfor i, at bygge bro mellem romaminoriteten og det ungarske samfund (Kóczé 2013).

Romaminoritetens nuværende situation synes dermed især konstrueret af organisationer, der søger (og har søgt) at styrke deres egen position og indflydelse i samfundet. Der kan således argumenteres for at CSO'er og NGO'er i højere grad søger at indfri deres egen agenda, frem for at lade romaminoriteten komme til orde, dette bl.a. ved at fratage roma-civilsamfundet deres sociale ansvar og autonomi.

“Much of the discourse about the discrimination against and the victimization of Romanies is highly ideological. They are realities but there is also a political exploitation of those realities in creating a language to promote it... It has become a ritualistic presentation and interpretation of history only from the point of view of discrimination and victimization of the group” (Mayall 2004: 236).

Der synes således at eksistere en misforstået hensynstagen fra organisationer, som søger at tale romernes sag efter en konstrueret overbevisning, uden at de egentlig har kontakt til romasamfundet. CSO'er og NGO'er er derfor medvirkende til at fastholde minoriteten i en offerrolle, der opretholder og udvider kløften mellem romaer og ikke-romaer, idet ansvaret for romaernes sociale situation er blevet placeret hos regeringerne i Europa, hvilket dermed fratager romaerne ethvert ansvar for deres egen sociale situation og manglende sociale integration i samfundet. I Ungarn ses konsekvenserne af denne problematik i den øgede tilslutning til det høreradikale parti Jobbik.

Sammenhængskraften skabes og udvikles i det civile samfund, hvorfor et stærkt civilsamfund er en forudsætning for og en uundværlig del af et demokratisk samfund. Det er derfor problematisk når forvriddningen og ideologiseringen af romaer opildner til had og konflikter, idet det skaber grobund for nationalisme og fremmedhad, hvilket bl.a. ses ved grundlæggelsen af den paramilitære enhed i Ungarn, Magya Garda. Det konstante fokus på diskriminationen og stigmatiseringen af romaerne har således en selvforstærkende effekt, idet romaernes reaktion på deres gruppes

manglende anerkendelse har medført en endnu kraftigere reaktion fra den ungarske majoritetsbefolkning.

6.2 ROMAMINORITETENS EVIGE OFFERROLLE

Ifølge Carsten og Malene Fenger-Grøndahl efterlyser romaminoriteten blot retten til at føle sig hjemme, hvilket fordrer at de får muligheden for at bidrage til fællesskabet, ikke kun som borgere, men som mennesker og romaer (Fenger-Grøndahl 2008: 378). Der eksisterer således ifølge Fenger-Grøndahl en magtsymmetri mellem romaminoriteten og majoritetssamfundet, som står i vejen for minoritetens medborgerskab og anerkendelse. Vidra, Fox og Horváth mener da også, at diskriminationen og segregationen af romaminoriteten, er langt værre nu end under kommunismen, og fokuserer især på den intolerance og diskrimination der hersker i den ungarske mediedebat over for minoriteten (Vidra, Fox & Horváth 2012: 6, 22). Især den højreradikale avis Magyar Hirlap³⁴ bidrager til synliggørelsen af romaminoriteten, ved at publicerer romakritiske artikler og udtalelser som blandt andre Zolt Bayers³⁵:

A significant part of the Roma are unfit for coexistence. They are not fit to live among people... They are incapable of human communication. Inarticulate sounds pour out of their bestial skulls. At the same time, these Gypsies understand how to exploit the 'achievements' of the idiotic Western world. But one must retaliate rather than tolerate. These animals shouldn't be allowed to exist... (Verseck 2013).

Dette eksempel er dog langt fra udtømmende, idet der findes mange tilsvarende udsagn af både mere eller mindre radikal karakter, men Bayers udtalelse vidner om hvordan retorikken i den ungarske romadebat er decideret skadelig for integrationen, og kan yderligere tilskrives en forfejlet romapolitisk indsats, som præger (og har præget) det ungarske samfund. Problematikken og kulminationen heraf blev især tydeliggjort ved parlamentsvalget i 2010 hvor Jobbik vandt 17 pct. af stemmerne (Stubager 2012). Tilslutningen til Jobbik samt udtalelser som Bayers kan tolkes som manglende rummelighed i det ungarske samfund, hvilket blot er medvirkende til at skabe en stærk transnational romaidentitet, og dermed udvide kløften mellem romaer og ikke-romaer, samt danne præcedens for måden at forstå og anskue romaminoriteten på. Jobbiks politiske ideologi samt Magyar Hirlaps tilsagn til publiceringen af romakritiske udtalelser, taler i høj grad til de ungarske

³⁴ Hungarian Journal

³⁵ Tidligere nævnt i specialets indledning. Politiske kommentator, og stiftende medlem af regeringspartiet FIDESZ.

borgeres frygt for kulturel opløsning, udtalelser som Bayers er således skadelig for sammenhængskraften i Ungarn, og giver blot CSO'er og NGO'er incitament og mulighed for at fastholde romaminoriteten i en offerrolle, som hverken gavner minoriteten selv, eller det ungarske samfund.

Romadebatten kan således i høj grad sammenlignes med gåden om hønen og ægget; for opstod omverdenens negative forestilling om romaerne først, eller var det i virkeligheden minoritetens negative adfærd, som foranlediget de negative opfattelser af romaer!

Det siges gerne at et individ påvirkes og handler i kraft af sine omgivelser, ifølge Marek Jakoubek har roma-civilorganisationer dog skabt en højkultur der intet har med romasamfundene at gøre, men blot er med til at fastholde og opretholde forskellene blandt romaer og ikke-romaer, frem for at skabe gensidig tillid og solidaritet i samfundet (Fenger-Grøndahl 2005). Når Carsten og Malene Fenger-Grøndahl derfor udtaler at det ikke kun handler om *"at støtte kulturelle aktiviteter, men også om at erkende, at fortidens overgreb har placeret et flertal af romaerne i en marginaliseret position økonomisk og social, og at det er majoritetens ansvar at give dem mulighed for et værdigt liv..."* (Fenger-Grøndahl 2008: 378), er de med til at fastholde romaerne i en offerrolle, hvorved individet, jf. Honneth, risikerer at miste det positive forhold til sig selv, idet det ikke via offerrollen modtager kognitiv respekt og social agtelse (Honneth 2006: 13). Dette låser dermed individet fast i en offerrolle, som det er umuligt for den enkelte at bryde ud af. I romadebatten kan dette eksemplificeres ved, at der ikke fokuseres på individets muligheder, men kun på gruppens, hvilket således ikke appellerer til udviklingen af individets muligheder, hvormed offerrollen har den modsatte effekt end ønsket, da det bliver umuligt for samfundet at opretholde respekt for romaer som individer. Romaminoritetens selvværdsættelse bremses dermed. Den anerkendelse som Honneth påpeger nødvendigheden af for at kunne leve det gode liv og realisere sig selv, vil således ikke kunne indfries så længe minoriteten identificerer sig med CSO'ernes og NGO'ernes offergørelse. Honneths anerkendelsesteori udgør dermed en tostrengt problemstilling, for så længe Ungarn ikke accepterer og anerkender romaerne som medborgere, jf. Miller, og så længe romaerne ikke accepterer og anerkender det ungarske samfund, samt de pligter medborgerskabet medfølger, vil det være umuligt at stille legitime krav til minoriteten om at tage del i landets fremtid.

Så længe minoriteten fastholdes i en offerrolle, bliver det problematisk at definere på hvilke præmisser medborgerskabet skal foregå. Såfremt majoriteten påpeges som hovedansvarlig for romaernes sociale situation, kan samfundet ikke forvente, at minoriteten tager ansvar for deres eget

liv og handlinger, da dette er blevet pålagt majoriteten. Romaminoriteten vil derfor ikke kunne indgå som medborgere på samme vilkår som den ungarske majoritetsbefolkning, såfremt de fortsat stigmatiseres som ofre.

6.3 HØJRENATIONALISMEN OG DET MULTIKULTURELLE VIRKE

Både multikulturalisme og nationalisme er ”ismer” der forholder sig direkte til hvorledes et samfund skal håndtere kulturel mangfoldighed, og dertil hvilken rolle staten skal have (Heywood 2007: 113ff, 215). Samfundsændringerne der fulgte i kølvandet på det kommunistiske regimes kollaps har sat den ungarske nationalstat under pres (Sigona & Trehan 2009: 11). Landets store sociale og økonomiske problemer, samt den stigende globalisering, europæisering og multikulturen har skabt grobund for en spirende nationalisme, og en fejlslået romainsats har medvirket til at skabe et politisk klima, som har givet Jobbik og Magyar Garda vind i sejlene, hvilket de seneste år har bevæget landet i en autoritær retning (ibid., Sandau-Jensen 2012).

Jobbik og den ungarske garde er i høj grad en modreaktion på det multikulturelle virke samt den økonomiske globalisering, og deres kritiske indstilling og retorik over for landets romaer, samt den udefrakommende kritik, øger blot tilslutningen til bevægelsen og vidner om en skræmmende tendens i det ungarske samfund, som sætter demokratiet i overhængende fare (Sandau-Jensen 2012). Tilslutningen skyldes især bevægelsens fokus på ”sigøjner-kriminalitet”, samt beskyldninger mod landets romaer som skyldbærer for landets høje arbejdsløshed og kriminalitet (Heeger 2010). Jobbik og Magyar Garda påtog således, indtil gardens forbud i 2009, ansvaret for opretholdelsen af lov og orden i landdistrikterne, hvilket bevirkede at Jobbik ved parlamentsvalget i 2010 havde en tilslutning på mere end 25 pct. i landdistrikterne i de østlige og nordøstlige regioner (valasztas.hu 2010). Men Jobbik’s skarpe romakritiske retorik, jf. nedenstående citat, partiets slogan: ”Hungary belongs to the Hungarians”, samt forslag som indførelsen af et specielt politi, dødsstraf samt oprettelsen af lejre for kriminelle romaer, har skabt en dyb kløft i den ungarske befolkning (Kispál 2009, Tiefenböck 2009).

In terms of the gypsy issue, the situation in certain parts of the country is akin to civil war... Now only drastic interventions are capable of helping ... we must produce an environment in which gypsy people can return to a world of work, laws and education. And for those unwilling to do so, two alternatives remain: they can either choose to take advantage of the right of free movement granted by the European Union, and leave the country, because we

*will simply no longer put up with lifestyles dedicated to freeloading or criminality; or, there is always prison*³⁶ (Traynor 2010).

Romaminoritets tilstedeværelse i det ungarske samfund og debatten heraf, udspringer således i høj grad af Jobbik's skarpe retorik, idet partiet, i kraft af medier som Magyar Hirlap, har formået at skabe et fjendebillede, som blot opretholder distinktionen mellem "os og dem".

På grund af den repressive retorik der bruges i romadebatten på politisk plan, synes den negative og diskriminerende omtale af romaminoriteten legitimeret som en del af samfundets sociale praksis. I henhold til Putnam, vidner Jobbik således om, at mangfoldighed - i en ungarsk kontekst - skaber mistillid og svækker solidariteten i samfundet, hvilket eksemplificeres via skabelsen af dubiøse romaparallelsamfund. Idet anerkendelsen skal anskues som en gensidig proces, kan der argumenteres for at parallelsamfundene er yderst skadelige for det ungarske samfund da det skabes mistillid borgerne imellem, hvormed den gensidige anerkendelse således ikke kan indfries.

³⁶ Udtalelse fra Jobbiks leder Gabor Vona

7. DISKUSSION

I nærværende afsnit vil der blive redegjort for specialets problemfelt via en diskussion og vurdering af teoriernes generelle styrker og begrænsninger. Hermed vil følgende, med udgangspunkt i analysen af romakulturen og den ungarske nationale strategi for social inklusion, diskutere henholdsvis Kymlickas, Honneths, Millers og Putnams forklaringsgrad i forhold til empirien vedrørende romaminoritets sociale situation. Afsnittet vil således anskueliggøre nogle af de observationer og synspunkter som er blevet belyst i analysen, for derved at afklare hvorvidt multikulturalismen er skadelig for solidariteten i det ungarske samfund og truer sammenhængskraften, som fremsat i tesen:

Den multikulturelle model har vist sig uhensigtsmæssig fsva. integrationen og inklusionen af den ungarske romaminoritet, idet den har legitimeret skabelsen af dubiøse parallelsamfund der ikke anerkender det ungarske samfund, dets værdier samt normer, og ikke ønsker integration

7.1 INTEGRATION OG MEDBORGERSKAB I EN MULTIKULTUREL KONTEKST

Romaforskere, NGO'er og CSO'er har i årevis tegnet et ensidigt billede af den sociale situation, som romaminoriteten befinder sig i. Fremstillet som ofre for diskrimination og eksklusion i det ungarske samfund, er minoriteten blevet frataget ethvert ansvar og umyndiggjort i forhold til deres egen situation. Dette har vist sig problematisk for integrationen i samfundet, da denne stigmatisering af majoritetssamfundet som ekskluderende, synes at have legitimeret romaernes afstandtagen til samfundet. Det er således særdeles problemfyldt at størstedelen af de analyser som er publiceret om romaminoriteten og gruppens sociale situation, ikke har inkluderet minoritetens kulturelle baggrund som analyse- og forklaringsramme. Herved er romakulturen hverken en del af Fox, Vidra og Horváth, Messing eller Amnestys forskningsfelt, og kun en lille del af Malene og Carsten Fenger-Grøndahls. Dette udgør grundlæggende et stort problem idet fremstillingen af minoriteten hermed bliver med et ensidigt fokus på diskrimination, segregation og eksklusion. Romaer er således blevet synonym med diskrimination, en stigmatisering der har vist sig yderst skadelig for integrationsprocessen, idet dette ikke bidrager til udviklingen af en solidaritetsfølelse eller borgerskabsfølelse og dermed heller ikke en national bevidsthed hos minoriteten. Det ungarske samfund fremstilles som både ekskluderende og intolerant, men situationen synes også at afspejle romakulturens manglende integrationsevne.

For at konkretisere kompleksiteten af den ungarske romaminoritets sociale situation og mulighed for integration i en multikulturel kontekst, uden at det ødelægger sammenhængskraften i samfundet, har jeg i analysen sammenholdt og brugt Honneth, Kymlicka, Miller og Putnam som forskningsgrundlag. Overordnet set finder jeg dog ikke belæg for at Kymlickas multikulturelle borgerskab, med fokus på gruppedifferentieret rettigheder til etniske og nationale mindretal, vil skabe sammenhængskraft og øge romaminoritets sociale inklusion i det ungarske samfund, tværtimod. I henhold til analysen af minoritetsloven af 1993 samt nationalitetsloven af 2011, som blandt andet tildelte romaminoriteten retten til nationalt selvstyre, har dette ensidige rettighedssigte vist sig hverken at fostre eller sikre solidaritetsfølelsen i samfundet, ej heller skabt en gensidighed blandt romaer og majoritetsbefolkningen.

I forlængelse heraf har jeg heller ikke fundet belæg for, at Honneths anerkendelsesteori vil sikre solidariteten eller gensidigheden i det ungarske samfund. Årsagen skyldes den manglende garanti for gensidighed, hvorved anerkendelsen på nuværende tidspunkt kun kan være monologisk, idet romaminoriteten i kraft af deres kulturelle baggrund pålægges ikke at anerkende gadže-verdenen. I henhold til analysen kan der hertil argumenteres for, at det ikke vil været muligt, at udvikle en gensidighed mellem romaer og etniske ungare, idet offergørelsen og umyndiggørelsen af minoriteten, har frataget dem ansvaret for deres egen situation.

Tanken om at gøre vor pligt før, vi kræver vor ret, er den dominerende kraft bag Millers republikanske borgerskabsbegreb. Det aktive borgerskab kan dog, i henhold til analysen af romaernes kulturelle identitet, vise sig problematisk at indfri for minoriteten, idet det fordrer solidaritet og forståelse mellem alle samfundets borgere. Trods dette synes Millers teori overordnet set at være et godt bud på en integrationsmodel for det ungarske samfund, idet der i borgerskabsbegrebet eksisterer en rettighedstanke som moralsk forpligter individet og kræver aktiv deltagelse fra alle samfundets medlemmer. Min overordnede vurdering er dog, at Putnams teori om social kapital bedst synes at kunne forklare årsagerne til romaminoritets sociale situation, idet den skaber en bred fortolknings- og forståelsesramme i forhold til minoritetens manglende tilknytning til det ungarske samfund. I de følgende afsnit vil jeg således redegøre for analysens resultater og diskutere førnævnte teorier yderligere.

7.2 BORGERSKAB OG SOCIAL KAPITAL

I henhold til min analyse afhænger spørgsmålet om hvorvidt integration er mulig i høj grad af de ressourcer som individer har til rådighed for at trives i et samfund. Social kapital i form af gensidig

støtte, samarbejde og tillid inden for netværk, er faktorer som OKRI's analyse påviser ikke eksisterer i romasamfundet. I henhold hertil har den manglende sociale kapital afgørende betydning for samfundets sammenhængskraft, idet der ikke eksisterer en gensidighed, hverken internt eller eksternt i romanetværket. Denne mistillid skaber en betydelig usikkerhed i romasamfundet, hvilket hæmmer udviklingen af engagerede samfundsborgere. Der kan således argumenteres for, at manglen på personlige ressourcer og social kapital i romasamfundet er en af årsagerne til minoritetens sociale situation og den udbredte fattigdom. Yderligere kan den manglende solidaritet i romasamfundet forklare hvorfor minoriteten hverken føler en forpligtelse eller et ansvar over for det ungarske samfund, til blandt andet at varetage et job, uddanne sig eller betale skat, da den manglende tillid internt i gruppen hæmmer deres motivation til at deltage i samfundet.

Borgerdyder indgår således ikke som en del af Rromanipens norm og værdisæt, hvorfor romakulturen udgør et modsætningsforhold til det ungarske samfunds kultur og normer, og udfordrer borgerskabet. Grundlæggende skyldes dette, at borgerskabet indbefatter et dialogisk forhold mellem samfundet og dets medlemmer, hvorved solidaritet er essentielt for opretholdelsen af et stabilt samfund. I den forbindelse søger den nationale strategi for social inklusion, at indgyde romaminoriteten en medborgerlig bevidsthed, hvorved aktiv samfundsdeltagelse i form af uddannelse og arbejde påpeges som en borgerdyd. Strategien søger derved grundlæggende at engagere borgerne i samfundet, idet passivitet ikke kun er skadelig for sammenhængskraften, men ødelæggende for demokratiet. Minoritetens retlige status sikrer dem således ikke kun politiske rettigheder, men reelle muligheder for at deltage i den politiske proces og derved muligheden for at ændre deres sociale situation og status.

Tilslutningen og deltagelsen i det nationale fællesskab vil ifølge Miller sikre individets forpligtelse over for fællesskabet, men på baggrund af analysen kan der argumenteres for at idet romaminoriteten udgør et samfund i samfundet, er det ikke muligt for dem at tilslutte sig det nationale fællesskab, da der ikke eksisterer en samhørighedsfølelse med det omkringliggende samfund. Årsagen hertil skyldes grundlæggende, at romaminoriteten udgør et fattigdommens netværk, hvis medlemmer kun er efterladt med et skæbnefællesskab. I henhold hertil har romaminoriteten således ikke være i stand til at udvikle eller skabe gensidige sociale forbindelser, hvilket skyldes, at der ikke eksisterer nogen tillid internt i romanetværket. Romasamfundet danner således ramme om et afgrænsende netværk, som ikke formår at agere brobyggende i kraft af deres kulturelle identitet. Netværk har i henhold til Putnam stor betydning i forhold til individets selvudvikling, muligheder og livsførelse, hvorfor der kan argumenteres for, at minoritetens sociale

situation ligeledes skyldes deres manglende evne til at indgå i netværk og danne relationer på tværs af skel. Social kapital i form af gensidig støtte, samarbejde og tillid inden for netværket, er dermed faktorer som ikke eksisterer inden for romasamfundet.

Ifølge Putnam kan romaminoritetens manglende sociale kapital dermed forklares ud fra hans teori om, at jo mere mangfoldige samfund er, jo mindre tillid er der mellem borgerne i multikulturelle områder, og til ens egen gruppe. Dette understøtter OKRI's analyse også, hvorved det kan påvises at romakulturen og Rromanipen ikke kun har en negativ indflydelse på den enkeltes medborgerskabsfølelse, men også på romaernes identitetsopfattelse. Trods den nationale strategi således søger at styrke medborgerskabsfølelsen og styrke sammenhængskraften i samfundet, er denne truet af et socialt sammenbrud, idet mistilliden mellem romaer internt samt til etniske ungare har skabt parallelsamfund uden nogen forbindelse til det ungarske samfund. Det vurderes derfor at multikulturalisme i en ungarsk kontekst, har ødelagt samfundets sammenhængskraft, besværliggjort integrationen af romaminoriteten og tilladt en amoralsk passivitet i samfundet.

7.3 ANERKENDELSENS PRÆMISSER

Min analyse har dermed vist, at problematikkerne vedrørende romaminoritetens integration og inklusion i det ungarske samfund, samt deres sociale situation skyldes manglende social kapital samt minoritetens kulturelle identitet.

Med henblik på gensidig anerkendelse som den overordnede præmis for vellykket integration, er diskursen omkring romaminoriteten et tveægget sværd. Integration, inklusion og deltagelse fordrer nemlig anerkendelse, og såfremt denne ikke eksisterer, kan der ikke skabes dialog, hvorved lysten og viljen til samarbejde på tværs af skel fortærer. Anerkendelse i en multikulturel kontekst synes dog i højere grad at indebære anerkendelse af individets etniske gruppe og kultur, hvorved individets behov og kamp for anerkendelse, i stedet bliver til en kulturkamp. Dette synes også at være tilfældet i romaminoritetens situation, idet forskningsmæssige tendenser synes at afslå romaminoriteten som et socialt og politisk grænsetilfælde, hvorved vigtigheden af minoritetens egen anerkendelse af det ungarske samfund undergraves, men vigtigheden af det ungarske samfunds anerkendelse af romaminoriteten fremhæves.

I henhold til minoritetsloven af 1993 og nationalitetsloven af 2011 anerkendes romaminoriteten af den ungarske stat. Hermed kan der dog argumenteres for, at den officielle anerkendelse af romaminoriteten ligeledes har været en anerkendelse af Rromanipen, jf. afsnit 5.2. og 5.3. Minoritetens afstandstagen til samfundet er således i en vis grad legitimeret, idet separationen fra

gadže udgør en central del af Rromanipen og dermed romakulturen. Det ungarske samfund har således svært ved at kræve gensidighed eller forvente aktiv samfundsdeltagelse, hvilket udgør et stort problem for samfundet. Denne anerkendelsesdisput påviser netop, at samme handlinger ikke nødvendigvis udløser anerkendelse i alle kulturer. I henhold til Honneth synes anerkendelsens præmisser dermed ikke klart defineret, hvorved det er uklart på hvilke præmisser anerkendelsen skal forgå, og hvordan de konkrete anerkendelseskrav skal bedømmes. I kraft af romaernes kulturelle baggrund tillægges anerkendelse en anden betydning end for en etnisk ungare, hvilket blandt andet skyldes romasamfundets fokus på grupperettigheder frem for individuelle rettigheder. Romaernes kollektivistiske livssyn betyder dermed, at anerkendelsen er båret af hvorvidt de kan dyrke deres klan-kultur og Rromanipen, hvilket udgør et direkte modsætningsforhold til det ungarske norm- og værdisæt.

I Kymlickas teori om multikulturalisme, anses dette modsætningsforhold dog ikke som et problem, da han både er fortalende for en kulturrelativisme, hvor en kultur ikke må opfattes som overlegen, samt en værdirelativisme, hvor en given kulturs værdier og normer ikke må dømmes eller kritiseres af andre kulturer. Således skal den ungarske kulturs norm- og værdisæt ikke opfattes som værende mere rigtigt eller bedre end romaminoritetens, og yderligere må det ungarske majoritetssamfund ikke kritisere romaernes kultur og vice versa. Der kan argumenteres for at det kan være direkte skadeligt for et samfunds sociale konstruktion og evne til at integrere andre etniske eller religiøse grupper, hvis debatten aldrig kommer frem i det offentlige rum eller er præget af en stor grad af berøringsangst. Dette er der flere eksempler på; blandt andet i Skandinavien, herunder Sverige, hvor den offentlige debat har været præget af censur, idet ikke alle politiske overbevisninger har fået taletid i indvandreredebatten (blandt andet er Sverigedemokraterne, til trods for deres store vælgertilslutning, blevet nægtet deltagelse i politiske debatter). Ligeledes oplever vi i Danmark en lignende debat i forbindelse med Yahya Hassans nyligt publicerede digte. Den store mediebevågenhed skyldes, at en fra Danmarks største religiøse minoritet udtaler sig kritisk omkring sin opvækst i et parallelsamfund samt forældrenes og deres generations manglende evne, og ikke mindst vilje, til at indgå som aktive samfundsborgere i Danmark – det er en interessant parallel at drage, idet det er nogle af de samme udfordringer vi står over for som det ungarske samfund, idet debatten ofte har handlet om samfundets manglende evne til at integrere etniske og religiøse minoriteter og ikke minoriteternes manglende evne eller vilje til at indgå som gode samfundsborgere.

I diskussionen om integration og anerkendelse af romaminoriteten er det derfor vigtigt at påpege minoritetens egen andel i denne proces; for at blive anerkendt må romaminoriteten selv anerkende det ungarske samfund, ellers kan solidariteten i samfundet ikke opretholdes. Herved kan der trækkes en direkte rød tråd fra den ungarske romadebat til store dele af Europa, hvor der igennem de seneste årtier har været en opblomstring af højrenationalistiske partier, som også på den etablerede politiske scene har fået en betydelig øget vælgertilslutning. Dette i kraft af blandt andet spørgsmålet om hvorvidt vestlige idealer er forenelige med ditto østlige. Det kan således diskuteres hvorvidt idealerne for romaernes østlige, og ungarernes vestlige kultur overhovedet er forenelige, uden at der skal gives køb på store dele af de respektive overbevisninger, idet disse i både tanke og opbygning ligger langt fra hinanden.

Problematikken af denne diskussion ses tydeligt i det ungarske samfund, hvor tilknytningen til Jobbik i de seneste år er steget, som en modreaktion mod det multikulturelle virke, da tildelingen af rettigheder, uden noget fokus på romaminoritetens forpligtelse over for det ungarske samfund, opildner til had og truer de demokratiske principper. Qua ovenstående pointer kan der argumenteres for at tildelingen af særrettigheder har medvirket til skabelsen af den dybe kløft mellem romaminoriteten og den ungarske majoritetsbefolkning, hvilket besværliggør integrationsprocessen, da romaernes rettighedssigte har skabt et "fjendebilledet", som tilsvarende de stereotype opfattelse af romaer, som bruges i både medie og politisk sammenhæng, jf. Jobbik og Zsolt Bayer, hvilket ikke lige frem virker forsonende

7.4 SAMMENFATNING

Det er således min vurdering at den ungarske stat, i henhold til Putnam, skal søge at konstruere et samlet "vi" for at muliggøre integrationen af romaminoriteten. I denne forbindelse anser jeg offentlighedskulturen som en vigtig integrationsfaktor, idet den kræver at alle samfundsborgere tilslutter sig den. Men såfremt romaminoriteten skal tilslutte sig offentlighedskulturen kræver dette, at de også identificerer sig med den. I henhold hertil kan der argumenteres for at årsagen til romaminoritetens sociale situation, og grunden til at de ikke kan opfylde det ungarske borgerskabs præmisser, skyldes at de på nuværende tidspunkt ikke identificerer sig med den ungarske offentlighedskultur og derved heller ikke det ungarske nationale fællesskab.

Trods romaernes netværk, i henhold til analysen af romaernes kulturelle identitet, kan karakteriseres som introvert og uproduktivt for de individer, som indgår i det, synes Kymlicka og Honneths teorier at danne ramme om en uhensigtsmæssig hensyntagen, som blot er med til at skabe

og fastholde romaerne i en ufavorabel social situation. På baggrund heraf anser jeg læren om borgerdyder for elementær førend romaminoriteten vil være i stand til at indgå som samfundsborgere på lige fod med etniske ungare.

8. KONKLUSION

Forhenværende afsnit vidner om kompleksiteten i problematikken vedrørende integrationen af den ungarske romaminoritet.

Med henvisning til romakulturen og dens inspiration fra blandt andet det indiske kastesystem, kan det påvises at romaernes sociale situation samt deres manglende samfundsengagement har rod i romaernes kultur, idet deres sociale status er gået i arv fra generation til generation. Romaminoriteten udgør dermed et fattigdommens netværk, hvor gruppen internt limiterer individets muligheder for succes. Det altoverskyggende hensyn til gruppen (familien og den udvidede familie) samt den bevidste afstandtagen til gadže, vidner om minoritetens egen selvisolering, hvilket ikke kun udgør et vigtigt element i den nuværende debat om deres situation i Ungarn, men også i debatten om diskriminationen og segregationen af minoriteten.

Minoritetsloven af 1993 kan anskues som et forsøg fra ungarsk side om at involvere minoriteten i samfundet - jf. oprettelsen af selvstyresystemet - samt et forsøg på at få dem til at tage ansvar for deres eget liv. Trods mængden af roma-selvstyre er mere end fordoblet siden indførelsen, synes romaernes situation imidlertid at afspejle et modsætningsforhold i forståelsen af medborgerskabet. Medborgerskab fordrer solidaritet mellem borgerne, men i romakulturen er det solidariteten til gruppen/romasamfundet der er altoverskyggende, hvorved solidaritet til det omkringliggende samfund ikke kan indfries.

Den nationale strategi for social inklusion er blot et af flere tiltag, som i årenes løb er blevet implementeret i forsøget på at forbedre den ungarske romaminoritets sociale situation, samt øge deres integration i samfundet. Men romakulturen danner grundlæggende ramme om en ekskluderende kultur, hvor især Rromanipens norm- og værdisæt udgør et modsætningsforhold til det ungarske, og dermed står i skærende kontrast til statens ønske om at integrere minoriteten i samfundet.

Problematikken, eller diskursen om man vil, udgør således på mange måder et tveægget sværd, idet den multikulturelle ideologi har bidraget til en svækkelse af sammenhængskraften i det ungarske samfund, skabt grundlag for dannelse af parallelsamfund og således legitimeret en gradvis svækkelse af demokratiet i landet. Det multikulturelle paradigme har dermed vist sig problematisk i

en ungarsk kontekst, hvor integrationen af romaminoriteten i en vestlig kultur er mislykket, og afstanden mellem minoritet og majoritet fortsat stiger. Trods adskillige tiltag og ressourcer fra CSO'er, NGO'er, EU og den ungarske regering, er situationen for den ungarske romaminoritet uændret. Trods den nationale strategi for social inklusion danner ramme om en styrket integrationsindsats, er integration en fælles indsats der fordrer et forpligtende partnerskab, integration kan derfor vise sig uopnåeligt idet dette ikke indgår i romakulturen, jf. Rromanipen.

Romaerne deler grundlæggende ikke samme forestilling om den nationale kultur som etniske ungarere, hvilket udfordrer de klassiske idealer om det fælles bedste, lighed for loven og borgernes pligter over for det politiske fællesskab. På baggrund af de undersøgelser, der er foretaget i nærværende kandidatafhandling, kan det således konkluderes, at romaernes kulturelle identitet besværliggør minoritetens integration og inklusion i det ungarske samfund. Yderligere kan det konkluderes, at det multikulturelle virke har været en medvirkende årsag til splittelsen i det ungarske samfund, idet det ikke har formået at samle alle borgere om en fælles offentlighedskultur. For at muliggøre integrationen, skal romaminoriteten anerkende det ungarske samfund, dets normer og værdier, for derved at opnå samme anerkendelse som etniske ungarere oplever. Yderligere skal den ungarske stat søge at konstruere et samlet "vi" for at muliggøre integrationen, først da vil det være muligt for dem at indgå i samfundet som medborgere, og anerkende det ansvar og de forpligtelser der ligger i borgerskabsbegrebet.

LITTERATURLISTE

Amnesty International (15.12.2009). *Århundreders grov racisme mod romaer*. Retrieved October 24, 2013, from: <http://www.amnesty.dk/artikel/romaer/arhundreders-grov-racisme-mod-romaer>

Amnesty International (2010). *Violent Attacks Against Roma in Hungary – Time to Investigate Racial Motivation*. UK: Amnesty International. Retrieved May 5, 2013, from: <http://www.amnesty.org/en/library/asset/EUR27/001/2010/en/7ee79730-e23f-4f20-834a-deb8deb23464/eur270012010en.pdf>

Andersen, John & Larsen, Jørgen Elm (2004). *Velfærdstatens sociologi*. I Andersen, Heine *Sociologi – en grundbog*. KBH: Hans Reitzels Forlag

Andor, László (21.10. 2011). *Romaerne er Europas dårlige samvittighed*. Kristeligt Dagblad Retrieved January 12, 2013, from: <http://www.kristeligt-dagblad.dk/artikel/437331:Debat--Romaerne-er-Europas-daarlige-samvittighed>

Balogh, Lidia (2012). *Possible responses to the sweep of the right-wing forces and anti-gypsyism in Hungary*. In Stewart, Michael, *The Gypsy 'menace': Populism and the New Anti-Gypsy Politics* London: C. Hurst & Co

Balog , Zoltán (2011). *Hungarian National Social Inclusion Strategy*. Ministry of Public Administration and Justice Retrieved May 5, 2013, from: <http://romagov.kormany.hu/hungarian-national-social-inclusion-strategy-deep-poverty-child-poverty-and-the-roma>

Barany, Zoltan D. (1994). *Living on the Edge: The East European Roma in Postcommunist Politics and Societies*. *Slavic Review* Vol. 53, No. 2 (Summer, 1994), pp. 321-344. Association for Slavic, East European, and Eurasian Studies

Boje, Thomas P. (2007). *Civilsamfund, medborgerskab og social kapital*. I Andersen, Heine & Karspersen, Lars Bo. *Klassisk og moderne samfundsteori*. KBH: Hans Reitzels Forlag

Böss, Michael (2006). *Forsvar for Nationen – Nationalstaten under globaliseringen* Aarhus: Aarhus Universitetsforlag

Böss, Michael (2011). *Republikken Danmark – Oplæg til en ny værdipolitisk debat* KBH: Informations Forlag

Cartwright, Andrew, Sik, Endre & Svensson, Sik (2008). *Monitoring Social Capital in Hungary: A Short Review of Recent Research*. Center for Policy Studies. Retrieved September 12, 2013, from: <http://cps.ceu.hu/sites/default/files/publications/cps-working-paper-monitoring-social-capital-2008.pdf>

Carøe Christiansen, Connie (2004). *Migration og Etnicitet*. I Andersen, Heine. *Sociologi – en grundbog*. KBH: Hans Reitzels Forlag

European Commission (2012). *Roma and education – challenges and opportunities in the European Union*. Luxembourg: Publication office of the European Union

European Commission (15.05.2013). *European Commission making headway on Roma integration..* Retrieved September 29, 2011, from: http://europa.eu/rapid/press-release_MEMO-13-437_en.htm

Europa-Parlamentet (29.06.2011). *Europa-Parlamentets beslutning om den reviderede ungarske forfatning.* Retrieved September 2, 2013, from: <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+MOTION+B7-2011-0380+0+DOC+XML+V0//DA>

Fenger-Grøndahl, Carsten og Malene (2005). *Roma-kultur – det er da bare druk og fattigdom* Retrieved August 23, 2013. from: <http://www.romnet.dk/tjekkiet.html>

Fenger-Grøndahl, Carsten & Malene (2008). *Sigøjnere – 1000 år på kanten af Europa.* Danmark: Aarhus Universitetsforlag

FRA (2012) *The situation of Roma in 11 EU Member States.* Retrieved September 29, 2011, from: http://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/2099-FRA-2012-Roma-at-a-glance_EN.pdf

Fruszina, Albert (2012). *Hungary, Promoting Social Inclusion of Roma – A Study of National Policies.* Europa-Kommissionen. Retrieved September 29, 2011, from: <http://www.google.dk/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&frm=1&source=web&cd=1&ved=0CCwQFjAA&url=http%3A%2F%2Fec.europa.eu%2Fsocial%2FBlobServlet%3FdocId%3D8972%26langId%3Den&ei=q4SSUr2jDoG64ASbyID4Cw&usg=AFQjCNHsvrNEMQKGaIW09XNy6HhUuvcPrg>

Grigore, Delia (2005). *Purity and impurity in the traditional romani family.* The Gypsy Chronicles Retrieved September 12, 2013, from: <http://thegypsychronicles.net/romanipen/>

Hamburger, Charlotte (1997). *Etniske minoriteter og social integration.*I Zeuner, Lilli. Social Integration. Danmark: Socialforskningsinstituttet

Hammarberg, Thomas (2010). *Human rights of Roma and Travellers in Europe.* Strasbourg: Council of Europe Publishing. Retrieved August 23, 2013, from: https://www.coe.int/t/commissioner/source/prems/prems79611_GBR_CouvHumanRightsOfRoma_WEB.pdf

Hancock, Ian (2003). *We are the Romani people.* England: University of Hertfordshire

Heeger, Troels (10.04.2010). *Ungarns højrefløj stormer frem.* Information. Retrieved December 15, 2012, from: <http://www.information.dk/229487>

Heywood, Andrew (2007). *Politics.* N.Y.: Palgrave Macmillan

Honneth, Axel (2006). *Kamp om Anerkendelse.* Danmark: Hans Reitzels Forlag

Honneth, Axel (2003). *Behovet for Anerkendelse..* Danmark: Hans Reitzels Forlag

Honneth, Axel (2008). *Anerkendelse og retfærdighed – udkast til en plural retfærdighedsteori.*

I Hviid Jacobsen, Michael & Willing, Rasmus. Anerkendelsespolitik. Danmark: Syddansk Universitetsforlag

Horváth, Anikó, Vidra, Zsuzsa & Fox, Jon (2012). *Chapter 13. Hungary*. I Zapata-Barrero, Ricard & Triandafyllidou, Anna (Eds.) Addressing tolerance and diversity discourses in Europe - A Comparative Overview of 16 European Countries. Barcelona: CIDOB. Barcelona Centre for International Affairs. Retrieved July 2, 2013, from: http://www.cidob.org/en/publicaciones/monografias/monografias/discursos_sobre_tolerancia_y_diversidad_en_europa_panoramica_comparativa_de_16_paises_europeos

Hvitved Grand, Mads & Grøndahl, Malene (08.04.2006). *Hvem-hvad-hvor*. P1-temaet. Retrieved December 2, 2012, from: http://www.dr.dk/P1/p1_temaer/Romaer/20060324150120.htm

Kállai, Ernő (2005). Legislation and Government Programs Relating to the Roma Population in Hungary since the Political Changes of 1989-90. I Kemény, István, *Roma of Hungary*. USA: Atlantic Research and Publications, Inc.

Kemény, István (2002). Linguistic Groups and Usage among the Hungarian Gypsies/Roma I Kállai, Ernő, Bárdi, Nándor & Várkonyi, Gábor. *The Gypsies/ The Roma In Hungarian Society* Budapest: Teleki László Foundation

Kertesi, Gábor & Kézdi, Gábor (2012.) *Ethnic segregation between Hungarian schools: Long-run trends and geographic distribution*. Institute of Economics, Research Centre for Economic and Regional Studies, Hungarian Academy of Sciences, Department of Human Resources, Corvinus University of Budapest. Retrieved September 2, 2013, from: <http://www.econ.core.hu/file/download/bwp/bwp1208.pdf>

Kemény, István (2005). *Roma of Hungary*. USA: Atlantic Research and Publications, Inc.

Kispál, Gergely (27.05.2009). *EP Elections – Interview with Jobbik candidate Krisztina Morvai*. Budapest Times. Retrieved January 9, 2013, from: <http://www.budapesttimes.hu/2009/05/27/ep-elections-interview-with-jobbik-candidate-krisztina-morvai>

Kjærgaard, Hanne (25.05.2005). *Kastesystemet – Hinduisme*. Religion.dk. Retrieved July 2, 2013, from: <http://www.religion.dk/artikel/248514:Hinduisme--Kastesystemet---hinduisme>

Kóczé, Angéla (2012). *Civil society, civil involvement and social inclusion of the Roma*. Roma Inclusion Working Paper. Bratislava: United Nations Development Programme. Retrieved September 2, 2013, from: http://issuu.com/undp_in_europe_cis/docs/cso_for_web_18-01

Kóczé, Angéla (22.8.2013). *Roma Rights 2012: Challenges of Representation: Voice on Roma Politics, Power and Participation*. European Roma Rights Centre. Retrieved September 2, 2013, from: <http://www.errc.org/cikk.php?cikk=4174&page=2>

KOM (05.04.2011). *En EU-ramme for de nationale strategier for romaernes integration frem til 2020*. Europa-Kommissionen. Retrieved March 27, 2013, from: <http://www.sm.dk/Temaer/DemokratiOgIntegration/integration-af-nye-borgere/inklusion-romaer/Documents/EU-ramme-for-nationale-strategier-for-romaernes-integration-frem%20til%202020.pdf>

Kopf, Sabrina (2012). *Roma and Sinti: The "Other" within Europe*. I Kockel, Ullrich; Craith, Máiréad Nic & Frykman, Jonas. A Companion to the Anthropology of Europe. West Sussex: Blackwell Publishing

Kormany (2011). Ministry of Public Administration and Justice, State Secretariat for Social Inclusion. *National Social Inclusion Strategy – Extreme Poverty, Child Poverty, The Roma – (2011-2020)*. Retrieved January 9, 2013, from: <http://romagov.kormany.hu/download/5/58/20000/Strategy%20-%20HU%20-%20EN.PDF>

KUM – Ministry of Foreign Affairs Budapest (2004). *Fact sheet on Hungary – Gypsies/Roma in Hungary*. Retrieved March 27, 2013, from: http://www.mfa.gov.hu/NR/rdonlyres/05DF7A51-99A5-4BFE-B8A5-210344C02B1A/0/Roma_en.pdf

Kymlicka, Will (1995). *Multicultural Citizenship*. N.Y.: Oxford University Press Inc.

Kymlicka, Will (1997). *The Rights of Minority Cultures*. N.Y.: Oxford University Press Inc

Kymlicka, Will & Norman, Wayne (January 1994). *Return of the Citizen: A Survey of Recent Work on Citizenship Theory*. In *Ethics*, Vol. 104, No. 2 (Jan., 1994), pp. 352-381. The University of Chicago Press

Leitner, Attila (11.12.2009). *Roma drag each other down: study*. The Budapest Times. Retrieved October 20, 2013, from : <http://www.budapesttimes.hu/2009/12/11/roma-drag-each-other-down-study/>

Liégeois, Jean-Pierre (2012). *Council of Europe and Roma: 40 Years of Action* Strasbourg: Council of Europe Publishing

Matras, Yaron (Unknown). *Roma culture: an introduction*. Retrieved January 11, 2013, from: http://romafacts.uni-graz.at/images/stories/pdf/c_1.0_culture-i.pdf

Mayall, David (2004). *Gypsy Identities 1500-2000 – From Egipcians and Moon-men to the Ethnic Romany*. N.Y.: Routledge

Messing, Vera (2008). *Examples of best practice*. I *Intercultural Education*, Vol 19, No. 5, October 2008, 461-473. Ungarn: Routledge Taylor & Francis Group

Miller, David (1995). *On Nationality*. N.Y.: Oxford University Press Inc.

Miller, David (2000). *Citizenship and National Identity*. Cambridge: Polity Press

Miller, David (2003). *Social justice in multicultural societies*. I Philippe Van Parijs (Ed.). *Cultural Diversity Versus Economic Solidarity*. Bruxelles: De Boeck

Møller, Jørgen & Skaaning, Svend-Erik (2010). *Demokrati og Demokratisering – en introduktion* KBH: Hans Reitzels Forlag

Omar, Tarek (21.10.2010). *Romaer skal ud af offerrollen*. Politikken
Retrieved September 2, 2013, from: <http://politiken.dk/debat/ECE1063930/romaer-skal-ud-af-offerrollen/>

OSCE (09.05.2012). Human Dimension Committee. *National Social Inclusion Strategy – Deep poverty, child poverty and Roma (2011-2020)*. Retrieved September 15, 2013, from: http://www.mfa.gov.hu/NR/rdonlyres/972EC4A2-4018-4340-8AD8-4E39911587ED/0/120504HU_Social_Inclusion_Strategy_background_OSCE_HDC_120509.pdf

Putnam, Robert D. (2000). *Bowling Alone*. N.Y.: Simon & Schuster

Putnam, Robert D. (June 2007). *E Pluribus Unum: Diversity and Community in the Twenty-first Century*. In *Scandinavian Political Studies*. Volume 30, Issue 2, pages 137–174. Retrieved August 27, 2013, from: <http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/j.1467-9477.2007.00176.x/full>

REF – Roma Education Fund (2007). *Advancing Education of Roma in Hungary*. Retrieved September 15, 2013, from: http://www.romaeducationfund.hu/sites/default/files/publications/hungary_assessment_english.pdf

Ritzau (26.04.2013). *Bekymring for demokratiet: Europarådet vil overvåge Ungarn*. Politikken. Retrieved August 27, 2013, from: <http://politiken.dk/udland/ECE1954982/bekymring-for-demokratiet-europaadet-vil-overvaage-ungarn/>

Sandau-Jensen, Mads (21.05.2012). *Ungarns march mod fascismen*. I Esmann, Frank, *Det tøvende opgør, DR - P1*. Retrieved September 2, 2013, from: <http://www.dr.dk/P1/Serier/Dettoevendeopgoer/Udsendelser/20120510155403.htm>

Sandvig Brask, Rasmus (11.03.2013). *Ekspert: Ungarn på vej væk fra demokratiet*. Jyllands-Posten Retrieved August 27, 2013, from: <http://jyllandsposten.dk/international/europa/ECE5244502/ekspert-ungarn-pa-vej-vaek-fra-demokratiet/>

Sigona, Nando & Trehan, Nidhi (2009). *Romani Politics in Contemporary Europe – Poverty, Ethnic Mobilization, and the Neoliberal Order*. N.Y.: Palgrave Macmillan

Soós, Gábor & Kákai, László (2011). *Hungary: Remarkable Successes and Costly Failures: An Evaluation of Subnational Democracy*. I Loughlin, John, Hendriks, Frank & Lidström, Anders *The Oxford Handbook of Local and Regional Democracy in Europe*. N.Y.: Oxford University Press Inc.

Stubager, Steffen (26.08.2012). *Højreekstremister opfordrer til nultolerance mod romaer*. Berlingske. Retrieved January 11, 2013, from: <http://www.b.dk/globalt/hojreekstremister-opfordrer-til-nultolerance-mod-romaer>

Støvring, Kasper (25.8.2011). *Mangfoldighed = tillid eller mistillid?* Berlingske. Retrieved January 19, 2013, from: <http://kulturkamp.blogs.berlingske.dk/2011/08/25/mangfoldighed-tillid-eller-mistillid/>

Szuhay, Péter (Unknown). *The Self-definitions of Roma Ethnic Groups and their Perceptions of other Roma Groups*. Retrieved July 6, 2013, from: <http://www.mtaki.hu/data/files/313.pdf>

Tamas, Gellert (14.01.2013). *Frit spillerum for jødehad i Ungarn*. Information. Retrieved February 7, 2013, from: <http://www.information.dk/447809>

Tamas, Gellert (16.1.2013). *Romaer udsættes konstant for vold og chikane*. Information. Retrieved February 7, 2013, from: <http://www.information.dk/448073>

Tiefenböck, Ota (23.08.2009). *Racistisk vold truer stabiliteten i Ungarn*. Information. Retrieved May 5, 2013, from: <http://www.information.dk/201206>

Tinggaard Svendsen (2012). *Tillid*. Danmark: Aarhus Universitetsforlag

Traynor, Ian (08.04.2010). *Hungary party to follow European extremism's move away from fringes*. The Guardian. Retrieved April 6, 2013, from: <http://www.theguardian.com/world/2010/apr/08/jobik-hungary-move-from-fringes>

UNDP (2011). *UNDP-WB-European Commission regional Roma survey 2011 - Introductory information*. Retrieved April 6, 2013, from: <http://europeandcis.undp.org/data/show/D69F01FE-F203-1EE9-B45121B12A557E1B>

Valasztas.hu (2010). *2010 Parliamentary Elections*. Retrieved September 29, 2013, from: http://www.valasztas.hu/en/parval2010/298/298_0_index.html

Venice Commission (19.06.2012). *Opinion on the act on the rights of nationalities of Hungary*. Retrieved August 27, 2013, from: [http://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD\(2012\)011-e](http://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD(2012)011-e)

Verseck, Keno (11.1.2013). *Hungary's Racism Problem: Orbán Friend Says Roma 'Shouldn't Be Allowed to Exist'*. Der Spiegel. Retrieved January 20, 2013, from: <http://www.spiegel.de/international/europe/hungarian-journalist-says-roma-should-not-be-allowed-to-exist-a-876887.html>

Vidra, Fox & Horváth (2012). *Tolerance and Cultural Diversity Concepts and Practices in Hungary*. Retrieved August 27, 2013 from: http://cadmus.eui.eu/bitstream/handle/1814/23402/ACCEPT_WP5_2012-26_Country-synthesis-report_Hungary.pdf?sequence=3

Zoltan, Bálog (2011). *Hungarian National Social Inclusion Strategy*. Ministry of Public Administration and Justice. Retrieved August 27, 2013 from:
<http://romagov.kormany.hu/hungarian-national-social-inclusion-strategy-deep-poverty-child-poverty-and-the-roma>

JURIDISKE TEKSTER

Act LXXVII of 1993 on the Rights of National and Ethnic Minorities. Retrieved September 12, 2013, from: http://www.minelres.lv/NationalLegislation/Hungary/Hungary_Minorities_English.htm

Act CLXXIX of 2011 on the Rights of Minorities. Retrieved September 12, 2013, from:
http://www.kormany.hu/download/a/10/80000/A%20nemzetis%C3%A9gek%20joga_EN.pdf

The Fundamental Law of Hungary (25.04.2011). Retrieved September 12, 2013, from:
<http://www.kormany.hu/download/4/c3/30000/THE%20FUNDAMENTAL%20LAW%20OF%20HUNGARY.pdf>

Kormany (2011). Ministry of Public Administration and Justice, State Secretariat for Social Inclusion. *National Social Inclusion Strategy – Extreme Poverty, Child Poverty, The Roma – (2011-2020)*. Retrieved January 9, 2013, from:
<http://romagov.kormany.hu/download/5/58/20000/Strategy%20-%20HU%20-%20EN.PDF>